

Ouders over Tomke

HET EFFECT VAN TOMKE OP DE
TAALONTWIKKELING VAN PEUTERS IN FRIESLAND

PARTOER

o n d e r z o e k s p u b l i c a t i e

Lezen

STICHTING LEZEN

Ouders over Tomke

Het effect van Tomke op de
taalontwikkeling van peuters
in Friesland

Colofon

Stichting Lezen
Nieuwe Prinsengracht 89
1018 VR Amsterdam
020-6230566
www.lezen.nl
info@lezen.nl

Projectleiding

Drs. Sjoerd IJdema (Partoer)

Projectmedewerker

Lotte Piekema, MSc (Partoer)

Eindredactie

Annet Kasimier (Partoer)

Vertaler

Siegbert de Jong (Afûk)

Vormgeving Cover

Lijn 1 Haarlem, Ramona Dales

Citeren als: Partoer (2018). *Ouders over Tomke. Het effect van Tomke op de taalontwikkeling van peuters in Friesland*. Amsterdam: Stichting Lezen.

Dit onderzoek is uitgevoerd door Partoer in opdracht van Stichting Lezen, Bibliotheekservice Fryslân en Afûk.

©2018 Stichting Lezen, Amsterdam.

Inhoud

Voorwoord	1
Managementsamenvatting	3
Managementgearfetting	7
1 Inleiding	11
2 Onderzoeksopzet	13
2.1 Onderzoeksvraag.....	13
2.2 Onderzoeksmethoden	14
3 Kwantitatieve analyse	15
3.1 Algemene eigenschappen.....	15
3.2 Tomke in de voorschoolse voorzieningen	17
3.3 Lezen via de bibliotheek	18
3.4 Voorlezen	19
3.5 Toeleiding naar Tomke	21
3.6 Taalontwikkeling door Tomke.....	25
3.7 Samenvattend	30
4 Kwalitatieve analyse	31
4.1 Typen ouders.....	31
4.2 Fries thuis.....	32
4.3 Voorlezen en taalstimulering	33
4.4 Toekomstige ontwikkeling van Tomke	33
4.5 Bibliotheek en boekhandel	35
4.6 Voorschoolse voorzieningen.....	36
4.7 Samenvattend	36
5 Conclusies en aanbevelingen	39
5.1 Conclusies	39
5.2 Aanbevelingen.....	41
Literatuurlijst	45
Bijlage I Algemene kenmerken van de respondenten	47

Voorwoord

Al meer dan twintig jaar maken peuters in Friesland kennis met het Friestalige jongetje Tomke. Tomke speelt de hoofdrol in diverse Friese verhaaltjes, liedjes en andere producten en activiteiten. Daarin beleeft hij samen met zijn hondje Romke, Kornelia de Kangoeroe en zijn buurmeisje Yana Yu talloze avonturen die dichtbij de belevingswereld van peuters staan.

De producten en activiteiten rond Tomke hebben als doel te zorgen voor een rijke, meertalige omgeving om zo de taalontwikkeling en het leesplezier bij kinderen te stimuleren. Het project beoogt dit doel bereiken door peuters in contact te brengen met Friestalig (lees)materiaal en door ouders en professionals te informeren over de meerwaarde van meertaligheid.

Tot op heden doet Tomke dit met succes. Eerder onderzoek heeft laten zien dat het voorlees- en taalstimuleringsproject grote bekendheid geniet en veelvuldig wordt gebruikt in de kinderopvang. Het was echter nog niet bekend hoe vaak de Tomke-materialen precies door ouders worden gebruikt en of ouders de waarde inzien van meertalig voorlezen.

Ouders over Tomke brengt hier verandering in. In opdracht van het Platform Lêsbefoarding Fryslân vroeg onderzoeksbureau Partoer 345 ouders in Friesland naar hun ervaringen met en hun oordeel over Tomke. Uit de resultaten blijkt dat bijna alle ondervraagde ouders (98%) bekend zijn met Tomke en dat het overgrote deel van hen (92%) het belangrijk vindt dat Tomke de Friese taal stimuleert. De meeste ouders geven daarnaast aan dat Tomke hen aanzet om meer met (de Friese) taal te doen, bijvoorbeeld door vaker in het Fries voor te lezen.

Ouders vervullen een sleutelrol in de (lees)opvoeding van kinderen. Stichting Lezen maakt zich daarom hard voor ouderbetrokkenheid in de voor- en vroegschoolse educatie en voor een vroege start met voorlezen. Het is belangrijk dat ouders in Friesland ook betrokken zijn bij de leesopvoeding van hun peuter door voor te lezen in het Fries. Het is dan ook bemoedigend dat ouders aangeven dat zij door Tomke vaker in het Fries zijn gaan voorlezen.

Platform Lêsbefoarding Fryslân wil het project Tomke in de toekomst nog succesvoller en aansprekender maken, voor een nog bredere doelgroep. De bevindingen in dit rapport bieden hier mooie aanknopingspunten voor. Wij hopen dat ook de komende twintig jaar Friese kinderen met Tomke zullen opgroeien.

Gerlien van Dalen
directeur-bestuurder Stichting Lezen

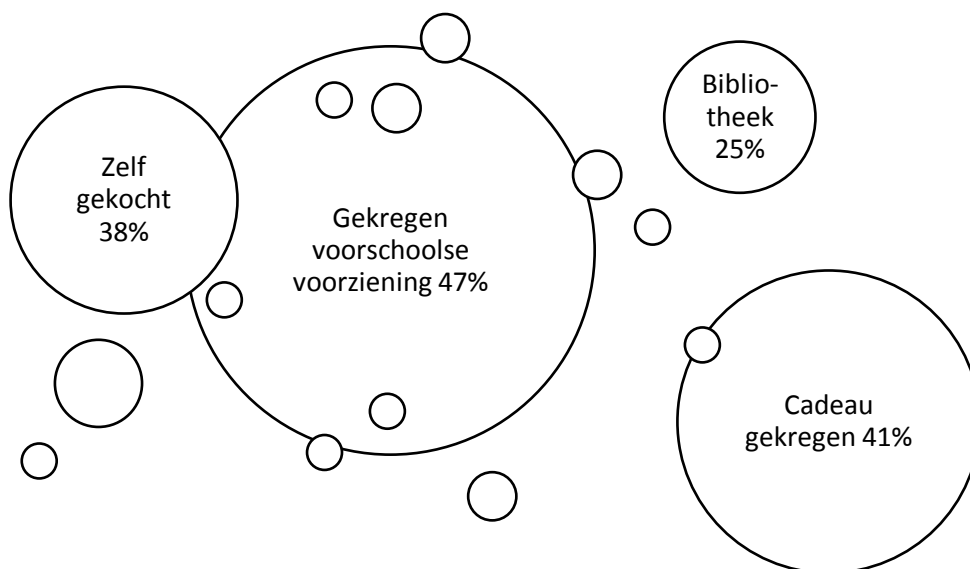
Managementsamenvatting

In 2016 bestond het Tomke-project twintig jaar. Een mooi moment om een evaluatieonderzoek uit te voeren onder ouders van peuters. In dit onderzoek is onderzocht wat Tomke voor effect heeft op de leesbevordering, in het algemeen en specifiek in het Fries.

Voorschoolse voorziening speelt een belangrijke rol

Van de 345 ouders die hebben meegedaan aan het onderzoek geeft 68% aan dat Tomke wordt gebruikt op de peuterspeelzaal, op het kinderdagverblijf of bij de gastouder. Een overgroot deel van de ouders die aangeven dat Tomke in de voorschoolse voorziening wordt gebruikt, vindt het belangrijk dat dit gebeurt.

De voorschoolse voorziening blijkt een belangrijke toeleiding naar Tomke. Bijna de helft van de ouders krijgt de Tomke-boekjes via de voorschoolse voorziening en leest hier thuis uit voor. Veel ouders geven aan dat er in de voorschoolse voorziening wordt voorgelezen uit de Tomke-boekjes. Daarnaast worden er kleurplaten gemaakt en wordt er actief meegedaan met de Fryske Foarlêswike.

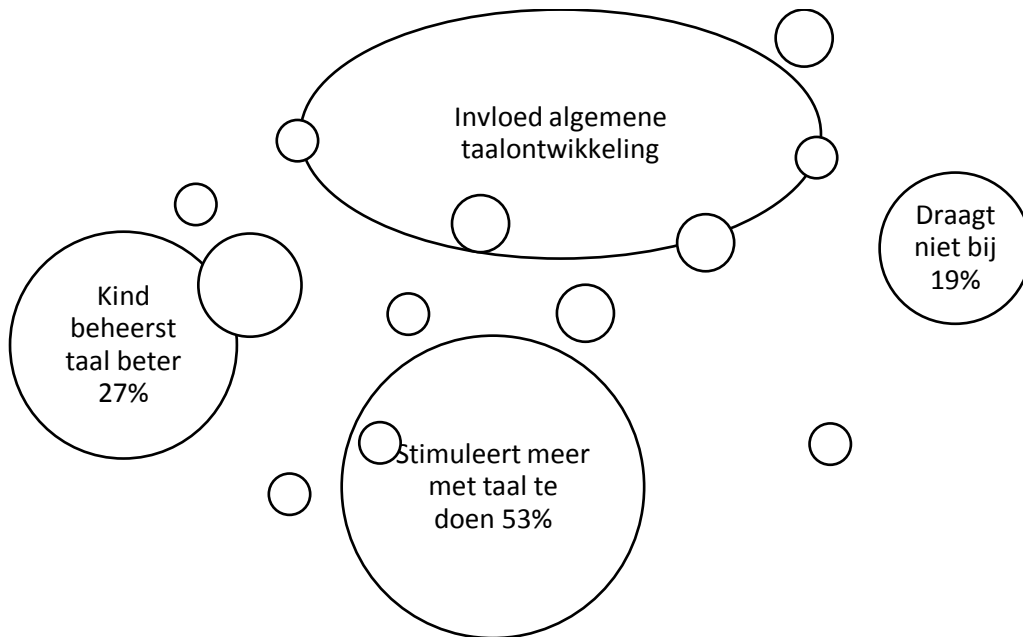

Ouders en kinderen spelenderwijs bezig met taalontwikkeling

Tomke is een taalprogramma met als doel het stimuleren van meertaligheid. Hoewel de verhalen van Tomke in het Fries zijn, wordt getracht om de taalontwikkeling op meerdere gebieden en in meerdere talen te stimuleren. De voorschoolse voorziening speelt hierbij een grote rol. Het gebruik van Tomke op de peuterspeelzaal of het kinderdagverblijf stimuleert ouders om thuis meer met het Fries te doen. Tomke is een voor kinderen herkenbaar karakter, en het gebruik van thema's maakt het voor ouders gemakkelijker om het over bepaalde onderwerpen te hebben (bijvoorbeeld over thema's als tandarts en fairtrade).

Het overgrote deel van de ouders (92%) vindt het belangrijk of heel belangrijk dat Tomke de Friese taal stimuleert. De ouders hechten ook veel waarde aan het stimuleren van voorlezen in brede zin (90%) en aan het stimuleren van meertaligheid (91%). Een derde deel van de ouders geeft aan dat

Tomke bijdraagt aan taalontwikkeling, zowel aan de algemene taalontwikkeling als aan de taalontwikkeling in het Fries. De meeste ouders geven echter aan dat Tomke geen invloed heeft op de taalontwikkeling van hun kind, maar dat Tomke wél stimuleert om meer met het Fries en taal in het algemeen te doen. Ze lezen hun kind bijvoorbeeld voor. Onbewust zijn ouders samen met hun kinderen bezig met de taalontwikkeling van het kind. Dit gebeurt op een heel natuurlijke manier. Dit past goed bij de visie van de organisaties die Tomke hebben ontwikkeld: spelenderwijs meertaligheid stimuleren en de taalontwikkeling vergroten.

Taalgebied aangesproken en basisregels geleerd

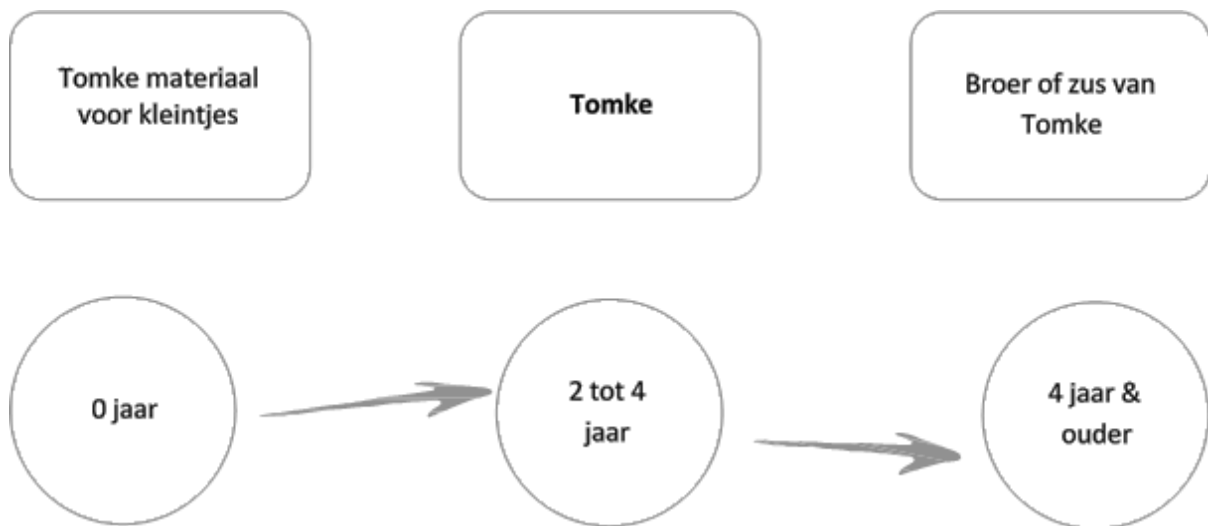
Doordat kinderen met Tomke behalve met het Nederlands ook kennismaken met het Fries, wordt het taalgebied in de hersenen meer aangesproken en ontwikkeld. De kinderen leren bepaalde basisregels die ook toepasbaar zijn in andere talen. Op deze manier worden ze spelenderwijs voorbereid op het leren van andere talen. Tomke is een Friestalig karakter en stimuleert ouders om bezig te zijn met taal. Dit bevordert meertaligheid.

Taalontwikkeling in een doorgaande leerlijn

Tomke is bedoeld voor kinderen tussen twee en vier jaar. Ouders blijken echter ook behoefte te hebben aan een karakter voor jongere en oudere kinderen; hierbij valt te denken aan een oudere broer of zus van Tomke.

Ouders geven aan dat er op de basisschool vooral Nederlands wordt gesproken en dat het Fries meer ondergesneeuwd raakt. Daarom willen ouders thuis meer aandacht schenken aan het Fries. Er zijn wel boeken in het Fries, maar ouders hebben een handreiking nodig om het lezen in het Fries meer te stimuleren. Tomke is een sterk merk en kan nog worden uitgebreid.

Voor het vergroten van de taalontwikkeling en het verbreden van de doorgaande leerlijn is een sterkere verbinding tussen Tomke en andere Friese verhalen/organisaties belangrijk.

Ouders hebben niet alleen behoefte aan Friese verhalen die ze aan hun kinderen kunnen voorlezen, maar ook aan een boekje waarmee ze hun kinderen in het Fries kunnen leren lezen. De gedachte is dat dit niet alleen de taalontwikkeling in het Fries stimuleert maar ook de meertaligheid. De taalontwikkeling wordt spelenderwijs vroeg aangesproken, en uiteindelijk kunnen kinderen op een creatieve en leuke manier leren lezen. Ouders lijken behoefte te hebben aan een Tomke voor een bredere doelgroep. Het advies is om hier op in te spelen.

Heit & Mem en bibliotheek ook belangrijk als informatievoorziening

Naast de voorschoolse voorzieningen zijn *Heit & Mem* (tijdschrift en website) en de bibliotheek belangrijke plekken om in aanraking te komen met Tomke. In de bibliotheek is een prominente plek voor Friestalige boeken belangrijk. Daarnaast zijn social media belangrijke plekken om op de hoogte te blijven; hier vindt vaak niet de eerste ontmoeting met Tomke plaats, maar vinden ouders wel nieuws over Tomke. Het is belangrijk dat de social media up-to-date blijven en dat er regelmatig nieuwe informatie wordt gepost. Zo worden ouders niet alleen op de hoogte gehouden, maar ontstaat er ook meer binding met Tomke.

Tomke-app kan belangrijk rol spelen in de toekomst

Er is een Tomke-app, maar er zijn weinig ouders die hier gebruik van maken. Op het moment van onderzoek is de app buiten gebruik en wordt er gewerkt aan een update. Ongeveer een vijfde deel van de ouders gebruikt de Tomke-app. Om deze voor kinderen uitdagend te houden, is het van belang dat de spelletjes regelmatig worden vernieuwd.

YouTube is volgens ouders een andere manier om Tomke bij kinderen onder de aandacht te brengen. Via filmpjes kunnen de kinderen met taal bezig zijn. Zo wordt de taalontwikkeling spelenderwijs gestimuleerd. Het advies is om een YouTube-kanaal voor Tomke op te zetten. De doelgroep wordt hiermee verbreed.

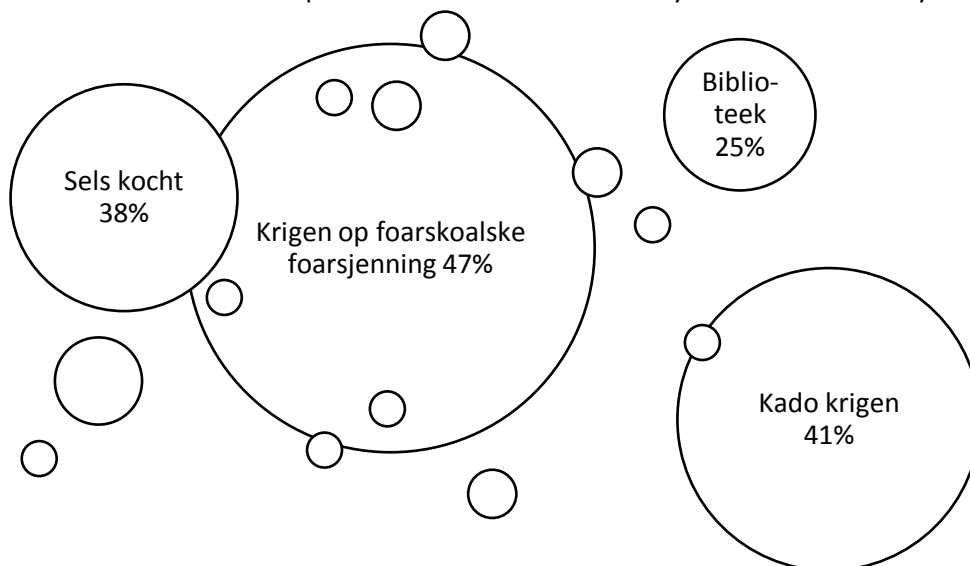
Managementgearfetting

Yn 2016 bestie it Tomke-projekt tweintich jier. In moai momint om in evaluaasjeûndersyk te dwaan ûnder âlders fan pjutten. Yn dat ûndersyk is ûndersocht wat Tomke foar effekt hat op de lêsbefoarding, yn it algemien en spesifyk yn it Frysk.

Foarskoalske foarsjenning spilet in wichtige rol

Fan de 345 âlders dy't meidien hawwe oan it ûndersyk jout 68% oan dat Tomke brûkt wurdt op it pjutteboartersplak, op it bernedeiferbliuw of by de gastâlder. In hiel grut part fan de âlders dy't oanjouwe dat Tomke yn de foarskoalske foarsjenning brûkt wurdt, fynt it ek belangryk dat dat bart.

De foarskoalske foarsjenning blykt in belangrike opstap nei Tomke te wêzen. Krapoan de helte fan de âlders kriget de Tomke-boekjes fia de foarskoalske foarsjenning en lêst dêr thús út foar. In protte âlders jouwe oan dat der yn de foarskoalske foarsjenning foarlêzen wurdt út de Tomke-boekjes. Dêrneist wurde der kleurplaten makke en wurdt der aktyf meidien oan de Fryske Foarlêswike.

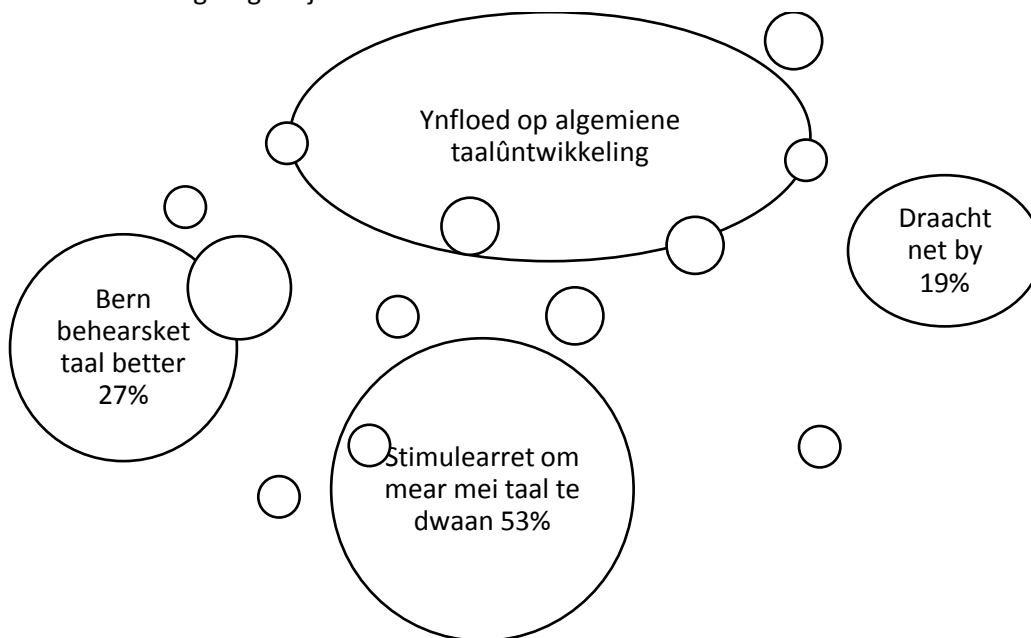

Alders en bern boartsjendewei dwaande mei taalûntwikkeling

Tomke is in taalprogramma dat meartaligens stimulearje wol. Alhoewol't de ferhalen fan Tomke yn it Frysk binne, wurdt besocht om de taalûntwikkeling op ferskillende gebieten en yn mear as ien taal te stimulearjen. De foarskoalske foarsjenning spilet dêrby in grutte rol. It brûken fan Tomke op it pjutteboartersplak of it bernedeiferbliuw stimulearret âlders om thús mear mei it Frysk te dwaan. Tomke is in foar de bern werkenber karakter en it brûken fan tema's makket it foar âlders makliker om it oer bepaalde ûnderwerpen te hawwen (bygelyks oer de toskedokter en fairtrade).

Fierwei it grutste part fan de âlders (92%) achtet it fan belang of fan grut belang dat Tomke it Frysk stimulearret. De âlders hechtsje ek in protte wearde oan it stimulearjen fan it foarlêzen yn brede sin (90%) en oan it stimulearjen fan meartaligens (91%). In tredde part fan de âlders jout oan dat Tomke bydraacht oan taalûntwikkeling, sawol oan de algemiene taalûntwikkeling as oan de taalûntwikkeling

yn it Frysk. De measte âlders jouwe lykwols oan dat Tomke gjin ynfloed hat op de taalûntwikkeling fan harren bern, mar dat Tomke wól stimulearret om mear mei it Frysk en taal yn it algemien te dwaan. Hja lêze harren bern bygelyks foar. Unbewust binne âlders méi harren bern dwaande mei de taalûntwikkeling fan de bern. Dat bart op in hiel natuerlike manier. Dat past ek goed by de fyzje fan de organisaasjes dy't Tomke ûntwikkele hawwe: boartsjendewei meartaligens stimulearje en de taalûntwikkeling fergrutsje.

Taalgebiet oansprutsen en basisregels leard

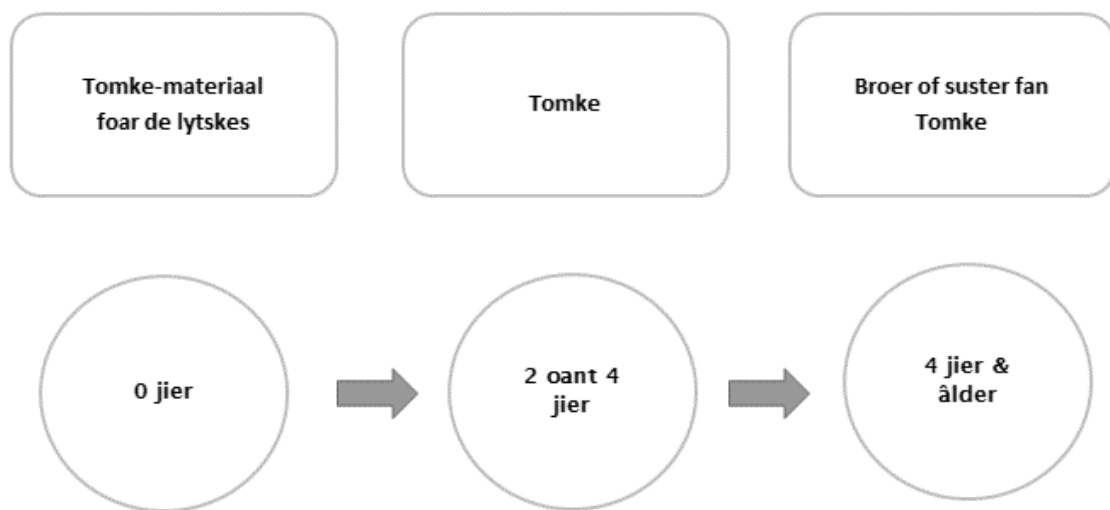
Trochdat bern mei Tomke behalve mei it Nederlânsk ek yn 'e kunde komme mei it Frysk wurdt it taalgebiet yn it brein mear oansprutsen en ûntwikkele. De bern leare bepaalde basisregels dy't ek tapast wurde kinne yn oare talen. Sa wurde se boartsjendewei taret op it learen fan oare talen. Tomke is in Frysktalich karakter en stimulearret âlders om mei taal oan 'e slach te gean. Dat befoarderet meartaligens.

Taalûntwikkeling yn in trochgeande learline

Tomke is bedoeld foar bern tusken twa en fjouwer jier. Alders blike lykwols ek ferlet te hawwen fan in karakter foar jongere en âldere bern; dêrby kin tocht wurde oan in âldere broer of suster fan Tomke.

Alders jouwe oan dat der op de basisskoalle foaral Nederlânsk praat wurdt en dat it Frysk hieltyd mear ûndersnijd rekket. Dêrom wolle âlders thús mear omtinken jaan oan it Frysk. Der binne wol boeken yn it Frysk, mar âlders hawwe stipe nedich om it lêzen yn it Frysk te stimulearjen. Tomke is in sterk merk en kin noch útwreide wurde.

Foar it fergrutsjen fan de taalûntwikkeling en it ferbreedzjen fan de trochgeande learline is in sterkere ferbining tusken Tomke en oare Fryske ferhalen/organisaasjes fan belang.

Alders hawwe net inkeld ferlet fan Fryske ferhalen dy't se oan harren bern foarlêze kinne, mar ek fan in boekje wêrmei't se harren bern yn it Frysk lêzen leare kinne. It idee is dat dat net allinnich de taalûntwikkeling yn it Frysk stimulearret, mar ek de meartaligens. De taalûntwikkeling wurdt boartsjendewei al betiid oansprutsen en úteinlik kinne bern op in kreative en aardige manier lêzen leare. Alders lykje ferlet te hawwen fan in Tomke foar in bredere doelgroep. It advys is om dêrop yn te spyljen.

Heit&Mem en bibliotek ek fan belang as ynformaasjeoarsjenning

Neist de foarskoalske foarsjenningen binne *Heit&Mem* (tydskrift en website) en de bibliotek belangrike plakken om yn kontakt te kommen mei Tomke. Yn de bibliotek is in prominint plak foar Fryske boeken belangryk. Dêrnjonken binne de social media belangrike plakken om op 'e hichte te bliuwen; dêr komt faak net de earste moeting mei Tomke ta stân, mar âlders fine dêr wol nijs oer Tomke. It is fan belang dat de social media up-to-date bliuwe en dat der geregeld nije ynformaasje op set wurdt. Sa wurde âlders net allinnich op 'e hichte holden, mar ûntstiet der ek mear bining mei Tomke.

Tomke-app kin wichtige rol spylje yn de takomst

Der is in Tomke-app, mar der binne net folle âlders dy't der gebrûk fan meitsje. Op it stuit dat it ûndersyk holden is wie de app bûten gebrûk en wurdt der wurke oan in update. Sawat in fyfde part fan de âlders brûkt de Tomke-app. Om dy foar bern útdaagjend te hâlden is it fan belang dat de spultsjes geregeld fernijd wurde.

YouTube is neffens âlders in oare manier om Tomke by bern ûnder de oandacht te bringen. Mei help fan filmkes kinne bern mei taal oan 'e gong gean. Sa wurdt de taalûntwikkeling boartsjendewei stimulearre. It advys is om in YouTube-kanaal foar Tomke op te setten. De doelgroep wurdt dêrmei ferbrede.

1 Inleiding

In 1996 maakte Fryslân voor het eerst kennis met Tomke. In ruim twintig jaar tijd is Tomke vervolgens uitgegroeid tot misschien wel de meest bekende peuter van de provincie. De honderden avonturen van Tomke, Romke, Yana Yu en Kornelia hebben voor heel veel plezierige (voor)leesmomenten gezorgd. Alhoewel Tomke zelf in de afgelopen jaren wel een beetje is veranderd, is het doel van het Tomke-project nog altijd actueel: *zorgen voor een rijke, meertalige omgeving, zodat de taalontwikkeling en het leesplezier bij kinderen worden gestimuleerd, zowel in het Fries als in het Nederlands.*

Wat is het Tomke-project?

Het Tomke-project is een Fries voorlees- en taalstimuleringsproject waarbij alle materialen en activiteiten gebaseerd zijn op verhalen over de peuter Tomke. Tomke is een driejarig Friestalig jongetje dat samen met zijn hondje Romke, Kornelia de Kangoeroe en het buurmeisje Yana Yu allerlei avonturen beleeft die dicht bij de belevingswereld van peuters staan.

Het project richt zich op kinderen van twee tot vier jaar en hun opvoeders. Het wil ouders, pedagogisch medewerkers en andere professionals informeren over het gebruiken van taal in de omgang met jonge kinderen. Voorlezen, liedjes zingen, (taal)spelletjes en aandacht voor dagelijkse zaken zijn belangrijk voor het leggen van een goede taalbasis. Dit geldt voor alle talen, dus ook voor het Fries. En kinderen die de moedertaal goed beheersen, kunnen gemakkelijker een andere taal leren.

Uit diverse wetenschappelijke onderzoeken is gebleken dat leesbevordering een goede taalontwikkeling tot gevolg heeft. Hoe meer een kind wordt voorgelezen, hoe meer de neuronen in het taalgebied in de hersenen connecties maken en groeien. Dit heeft een positieve invloed op het leesgedrag in de toekomst (Storrs, 2016). Een goede taalontwikkeling en meertaligheid hebben een gunstige invloed op de cognitieve en sociaal-emotionele ontwikkeling. Meer thuis voorlezen kan ervoor zorgen dat iemand zich in de toekomst in gesprekken beter kan uitdrukken. Omdat er specifieke hersengebieden worden aangesproken, ontstaat er meer kennis over de semantische processen van taal (Jacobson, 2015). Deze processen geven betekenis aan taal en zijn essentieel voor gesproken taal en voor lezen.

Het Tomke-project heeft als doel de Friestalige leescultuur die kinderen in de voor- en vroegschoolse leeftijd omgeeft, te bevorderen, om uiteindelijk de taalontwikkeling en het leesgedrag van de kinderen te stimuleren, zowel in het Fries als in het Nederlands.

Organisatie van het Tomke-project

Het Tomke-project is een initiatief van het Platfoarm Lêsbefoarding Fryslân (PLF). In dit platform zijn diverse organisaties vertegenwoordigd die samen een bijdrage leveren aan de verbetering van het leesklimaat in de provincie Fryslân. In 1996 is in opdracht van het PLF een werkgroep opgericht

die het Tomke-project structureel bewaakt en doorontwikkelt. De algemene projectcoördinatie is de gezamenlijke verantwoordelijkheid van Afûk en Bibliotheekservice Fryslân.

Materialen en activiteiten

Binnen het Tomke-project zijn drie invalshoeken te onderscheiden: activiteiten voor en met peuters, informatievoorziening en materialen voor professionals en materialen voor peuters en opvoeders.

Activiteiten voor en met peuters

- de Fryske Foarlêswike
- Tomke in de bibliotheken
- De Nationale Voorleesdagen
- poppenkastvoorstellingen
- Mei Tomke op de foto
- Tomke-website met liedjes, verhaaltjes, spelletjes en filmpjes
- Tomke op de televisie
- Tomke Radio
- Tomke-app met verhaaltjes en spelletjes

Informatievoorziening en materialen voor professionals

- activiteitenmap: *Doch mear mei Tomke*
- website www.tomke.nl en verschillende social-mediakanalen
- Tomke-inspiratieavonden
- Tomke-nieuwsbrief

Materialen voor peuters en opvoeders

- jaarlijks themaboekje voor de Fryske Foarlêswike
- jaarlijks uitdeelboekje voor De Nationale Voorleesdagen
- jaarlijkse Tomke-poster
- het tweetalige tijdschrift *Heit & Mem*
- website www.heitenmem.nl en verschillende social-mediakanalen

Uit het Tomke-inventarisatieonderzoek onder kindcentra (Varkevisser, 2014) werd duidelijk dat Tomke bij de pedagogisch medewerkers in die kindcentra zeer bekend is en dat de aangeboden Tomke-materialen voorzien in een behoefte. De medewerkers waarderen de Tomke-materialen als zeer positief.

Het huidige onderzoek richt zich op de ouders: Hoe gebruiken zij Tomke? Hoe staan zij tegenover de activiteiten en producten? En hoe belangrijk vinden zij (meertalige) taalstimulering?

2 Onderzoeksopzet

De hoofdvraag van het onderzoek richt zich op de effecten die ouders zien bij hun kinderen. Om deze vraag te beantwoorden, zijn verschillende onderzoeksmethoden gebruikt. Zo ontstaat een duidelijk beeld van wat de ouders zien in de ontwikkeling van hun kind.

2.1 Onderzoeksvraag

In 2013 is er onderzoek gedaan naar de bekendheid en het gebruik van Tomke-materialen bij kindcentra (Varkevisser, 2014). Dit onderzoek biedt inzicht in het gebruik van Tomke, maar geeft niet de effecten van Tomke weer. Bibliotheekservice Fryslân, Afûk en Stichting Lezen hebben behoefte aan meer inzicht in de effecten van Tomke bij de doelgroep. Hierbij ligt de focus op ouders. Hoe gebruiken zij Tomke? Worden zij gestimuleerd om hun kind meer voor te lezen? Wat merken zij aan de taalontwikkeling bij hun kind? Uiteindelijk moet dit een beeld opleveren van de maatschappelijke effecten, zodat het project goed kan worden onderbouwd. De resultaten kunnen worden gebruikt om het project voort te zetten en eventueel op bepaalde punten te verbeteren. De taalontwikkeling van kinderen kan op deze manier nog meer worden gestimuleerd.

Hoofdvraag:

Wat is het effect van Tomke op de leesbevordering, in het algemeen en specifiek in het Fries?

Deelvragen:

- Wat willen de betrokken organisaties bereiken met Tomke? Hoe is het project ontstaan? Wat wordt er bedoeld met leesbevordering? Wat is het doel van Tomke?
- Wat voor effecten brengt Tomke teweeg? Wordt er meer voorgelezen (zowel in het Fries als in het Nederlands)? Wordt er op een andere manier voorgelezen?
- Bevordert Tomke meertaligheid?

- Zijn er bepaalde factoren die invloed hebben op het effect van Tomke? Zijn er bijvoorbeeld verschillen per regio of tussen Nederlands sprekende gezinnen en Fries sprekende gezinnen? Speelt sociaal-economische status een rol?

2.2 Onderzoeksmethoden

Er is een combinatie toegepast van kwantitatieve analyse en kwalitatieve analyse. Er is gekozen voor deze combinatie, omdat een kwalitatieve analyse een verdieping geeft aan een kwantitatieve analyse. Dit geeft nuancering in de resultaten en een beter beeld van de effecten van Tomke.

Kwantitatieve analyse

Tijdens de kwantitatieve analyse zijn de effecten gemeten aan de hand van een digitale enquête onder ouders. Om een representatief en betrouwbaar beeld te schetsen van het gebruik en de effecten van Tomke, zijn de pedagogisch medewerkers van alle kindcentra in de provincie Fryslân benaderd. De pedagogisch medewerkers is gevraagd om ouders te stimuleren om de enquête in te vullen en het belang daarvan voor Tomke te onderstrepen. Een bezoek van Tomke is uitgereikt aan het kindcentrum met de hoogste respons. Daarnaast is de vragenlijst uitgezet op social media. De digitale enquête was beschikbaar in zowel het Nederlands als het Fries. Hiervoor is gekozen om zo dicht mogelijk bij de belevingswereld van de doelgroep te blijven. Uiteindelijk hebben 345 ouders de vragenlijst ingevuld, van wie 122 in het Nederlands en 223 in het Fries.

Bij een totaal van 8.972 kindplaatsen in de provincie Fryslân is de gewenste steekproef 369. Bij de behaalde steekproef kunnen met 95% betrouwbaarheid uitspraken worden gedaan over de populatie. Dat betekent dat de resultaten uit de enquête met 95% zekerheid ook gelden voor de populatie. Hoe groter de steekproef, hoe zekerder de resultaten. De totale respons ligt iets onder de gewenste steekproef. Het betrouwbaarheidsinterval ligt echter nog steeds tussen 94% en 95%.

Hoewel veel ouders hebben meegedaan aan het onderzoek, is de steekproef scheef verdeeld. Er zijn veel vrouwen en veel hoogopgeleiden die de vragenlijst hebben ingevuld. In totaal hebben 322 vrouwen en 23 mannen de vragenlijst ingevuld. Ongeveer de helft van de ouders die heeft meegedaan, heeft een hbo- of wo-opleiding. Dit maakt de verdeling scheef en leidt ertoe dat de resultaten minder gemakkelijk gegeneraliseerd kunnen worden naar de gehele populatie.

Kwalitatieve analyse

De kwalitatieve analyse geeft verdieping aan de kwantitatieve analyse. Tijdens de kwalitatieve analyse zijn gesprekken gevoerd met ouders die hadden aangegeven meer te willen vertellen over het gebruik en de effecten van Tomke. Deze gesprekken hebben plaatsgevonden in een focusgroep met drie ouders en in de vorm van drie individuele interviews. Dit is een zeer lage respons. De informatie uit de gesprekken is dan ook niet representatief: op basis hiervan kunnen geen uitspraken worden gedaan voor alle ouders in Fryslân. De gesprekken hebben echter wel veel informatie opgeleverd en ze brengen nuancering in de analyse van het kwantitatieve deel van het onderzoek. De gesprekken hebben goede aanknopingspunten opgeleverd voor het gebruik van Tomke, voor de effecten op de taalontwikkeling en voor mogelijkheden voor de verdere ontwikkeling van Tomke.

3 Kwantitatieve analyse

Wie kunnen er beter beoordelen wat de effecten van Tomke zijn dan de ouders die zelf van Tomke gebruikmaken? Zien zij dat de taalontwikkeling van hun kind verbetert door Tomke? En vinden zij het belangrijk dat Tomke het voorlezen en de taalontwikkeling in het Fries stimuleert? Daarnaast is de ouders gevraagd naar de bekendheid met het taalprogramma, het gebruik en de activiteiten. Op deze manier wordt er vanuit het oogpunt van de ouders een compleet beeld geschetst.

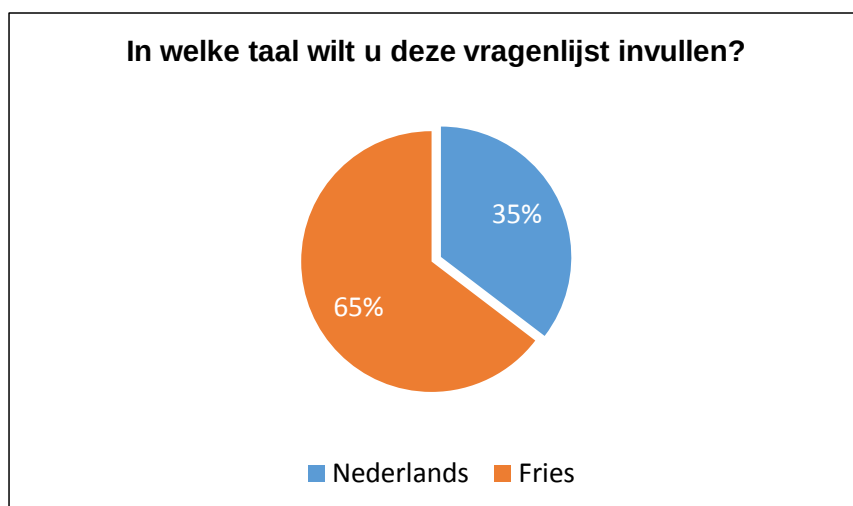

3.1 Algemene eigenschappen

Om de vragenlijst zo laagdrempelig mogelijk te maken en om dichtbij de belevingswereld van de gebruikers van Tomke te blijven, is de enquête zowel in het Nederlands als in het Fries aangeboden. Aan het begin van de enquête is gevraagd in welke taal men de vragenlijst wil invullen. Er zijn 122 ouders/verzorgers die de vragenlijst in het Nederlands hebben ingevuld en 223 ouders/verzorgers die dat in het Fries hebben gedaan.

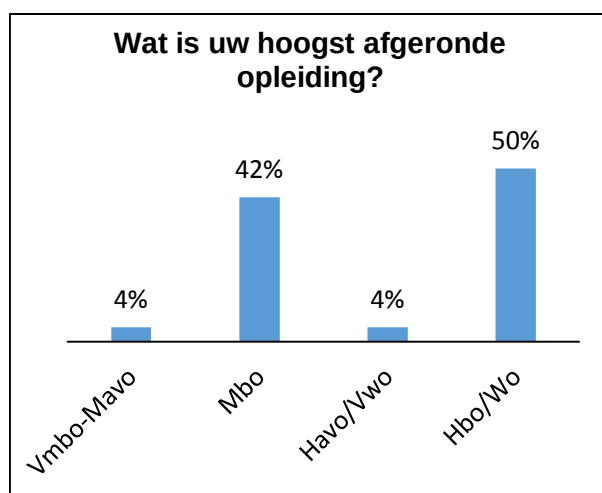
Hierna wordt gesproken over 'ouders'. Hiermee wordt iedereen bedoeld die de vragenlijst heeft ingevuld: ook verzorgers, opa's/oma's en oppassers.

De meeste ouders bevinden zich in de leeftijdscategorie 26 tot en met 35 jaar. De meeste ouders hebben twee kinderen: dit zijn 178 ouders. De meeste ouders zijn getrouwd. En de meeste ouders spreken thuis over het algemeen Fries. Een overzicht van de algemene kenmerken van de ouders is te vinden in bijlage I.

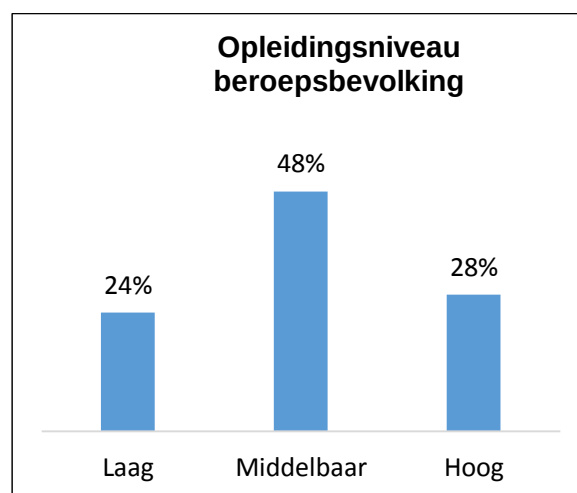

Figuur 1. Taal waarin de ouders de vragenlijst hebben ingevuld. Aantal: 345.

De helft van de ouders die de vragenlijst hebben ingevuld, heeft een hbo- of wo-opleiding; 42% heeft een mbo-opleiding. Het aantal ouders met een hbo/wo-opleiding (N = 173 | 50%) is relatief hoog in vergelijking met het aantal hoogopgeleiden (hbo/wo) binnen de totale beroepsbevolking in Fryslân (28%). Het grootste deel van de beroepsbevolking in Fryslân heeft een middelbaar opleidingsniveau (48%). Dit betreft de basisberoepsopleiding (mbo 2), de vakopleiding (mbo 3), de middenkader- en specialistenopleiding (mbo 4) en de bovenbouw van havo/vwo).

Figuur 2. Opleidingsniveau van de ouders/verzorgers. Aantal: 345.

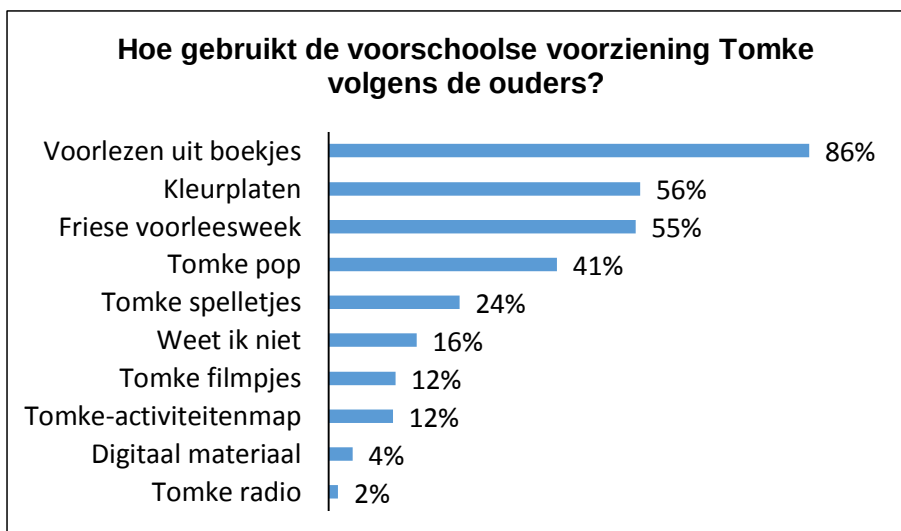
Figuur 3. Opleidingsniveau van de beroepsbevolking in Fryslân (15 - 75 jaar). Laag = mbo niveau 1. Middelbaar = mbo niveau 2, 3, 4, havo/vwo. Hoog = hbo/wo Bron: Fries Sociaal Planbureau, 2016.

3.2 Tomke in de voorschoolse voorzieningen

In totaal gaan 300 kinderen van de ouders in het onderzoek naar kinderopvang, peuterspeelzaal of gastouder; 45 kinderen gaan niet naar kinderopvang, peuterspeelzaal of gastouder. Van de 345 ouders geeft 68% (N = 234) aan dat er op de kinderopvang/peuterspeelzaal of bij de gastouder gebruik wordt gemaakt van Tomke.

Voorlezen heel populair

Tomke kan op verschillende manieren worden gebruikt op de voorschoolse voorzieningen. Zo zijn er verschillende materialen aanwezig waarmee pedagogisch medewerkers kunnen werken. Zij kunnen bijvoorbeeld Tomke-verhaaltjes voorlezen en samen met de kinderen kleurplaten kleuren en naar Tomke Radio luisteren. Ouders is gevraagd hoe zij denken dat de kinderopvang/peuterspeelzaal of gastouder Tomke gebruikt. De meeste ouders (N = 202 | 86%) geven aan dat er wordt voorgelezen uit de Tomke-boekjes. Daarnaast worden er kleurplaten gemaakt en wordt er actief meegedaan met de Fryske Foarlêswike. Een deel van de ouders weet niet op welke manier de voorschoolse voorziening Tomke gebruikt.

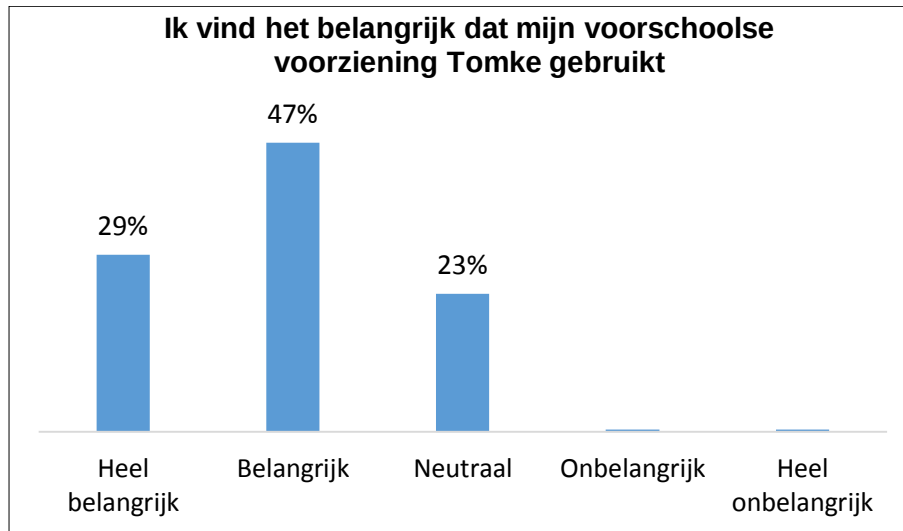
Figuur 4. Gebruik van Tomke op de kinderopvang/peuterspeelzaal of bij de gastouder. Aantal ouders: 234.

Ouders vinden het gebruik van Tomke belangrijk

Een groot deel van de ouders vindt het belangrijk tot heel belangrijk dat er met Tomke wordt gewerkt. Nagenoeg niemand vindt het niet belangrijk: slechts twee ouders geven aan dat ze dit onbelangrijk of heel onbelangrijk vinden. Bijna een kwart van de ouders vindt het niet belangrijk maar ook niet onbelangrijk dat er gebruik wordt gemaakt van Tomke op de kinderopvang/peuterspeelzaal of bij de gastouder.

Quote ouders: *‘Wy krije it Tomke-boek fan de pjutteopfang en dy wurdt kapot lêzen.’*

* *‘Wij krijgen het Tomke-boek van de peuterspeelzaal en dat wordt helemaal stukgelezen.’*

Figuur 5. Mate waarin ouders het belangrijk vinden dat Tomke wordt gebruikt in de kinderopvang/peuterspeelzaal of bij de gastouder. Aantal ouders: 234.

Helpt ouders niet bekend met SFBO

Het Sintrum Frysktalige Berne-opfang (Centrum voor Friestalige Kinderopvang – SFBO) bevordert de taalontwikkeling en de sociale en intellectuele ontwikkeling van kinderen. Dit doet SFBO door het creëren van een taalrijke omgeving. Pedagogisch medewerkers van voorschoolse voorzieningen worden ondersteund in hun beleid om meertaligheid te stimuleren. De meeste ouders weten niet of de voorschoolse voorziening waar hun kind naartoe gaat, is aangesloten bij SFBO: 52% (N = 155) van de ouders geeft aan dit niet te weten. Daarnaast geeft 39% (N = 118) aan dat de voorschoolse voorziening bij SFBO is aangesloten; 9% (N = 28) geeft aan dat dit niet het geval is.

Dat ouders niet bekend zijn met SFBO betekent niet direct dat ze geen kennis hebben van de taal die op de kinderopvang of peuterspeelzaal wordt gesproken. Ouders weten vaak welke talen er daar worden gesproken en ze weten uit gesprekken met pedagogisch medewerkers of er bepaalde activiteiten aan taal verbonden zijn; ze weten dan alleen niet dat SFBO hier een rol in speelt.

3.3 Lezen via de bibliotheek

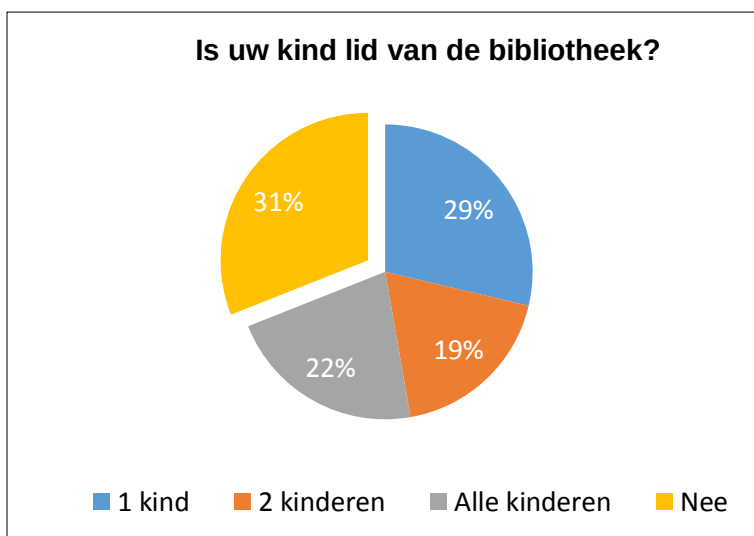
Als ouders en kinderen lid zijn van de bibliotheek kunnen zij boeken, tijdschriften en films lenen om thuis te gebruiken. Daarnaast kunnen ouders bij de bibliotheek terecht met vragen over meertalig opvoeden. Ongeveer twee derde (N = 222 | 64%) van de ouders is lid van de bibliotheek. Hetzelfde geldt voor de kinderen: bij ongeveer 70% van de ouders (N = 238) zijn een of meer kinderen lid van de bibliotheek.

In Fryslân kunnen kinderen tot 18 jaar gratis lid worden van de bibliotheek. Op deze manier worden ouders gestimuleerd om hun kind meer voor te lezen of om het kind zelf te laten lezen. Het grootste deel van de ouders weet dat kinderen gratis lid kunnen worden van de bibliotheek: 91% (N = 314) geeft dit aan. Een klein deel (N = 31 | 9%) weet dit niet. Van deze 31 ouders geven zes ouders aan

dat hun kinderen wél lid zijn van de bibliotheek en geven 25 ouders aan dat hun kinderen geen lid zijn van de bibliotheek. In de focusgroep en individuele gesprekken is dieper ingegaan op het aanbod in de bibliotheek en waar ouders waarde aan hechten.

Figuur 6. Ouder is zelf lid van de bibliotheek. Aantal ouders: 345.

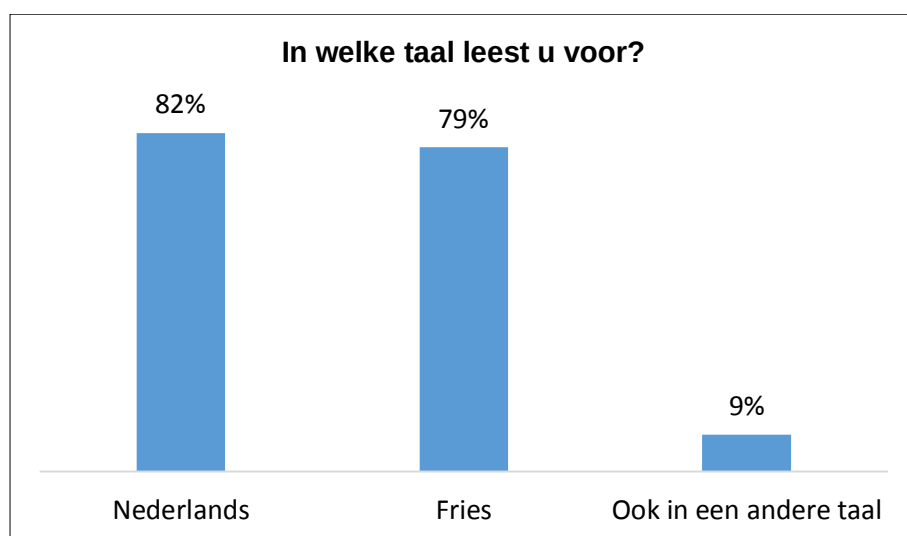
Figuur 7. Kinderen zijn lid van de bibliotheek. Aantal ouders: 345.

3.4 Voorlezen

Nagenoeg alle ouders lezen hun kind voor: slechts 3% (N = 9) doet dat nooit. Driekwart van de ouders leest elke dag voor. In totaal leest 82% (N = 284) van de ouders hun kind voor in het Nederlands, 79% (N = 272) leest voor in het Fries en 9% (N = 31) leest behalve in het Nederlands en/of het Fries ook in een andere taal voor.

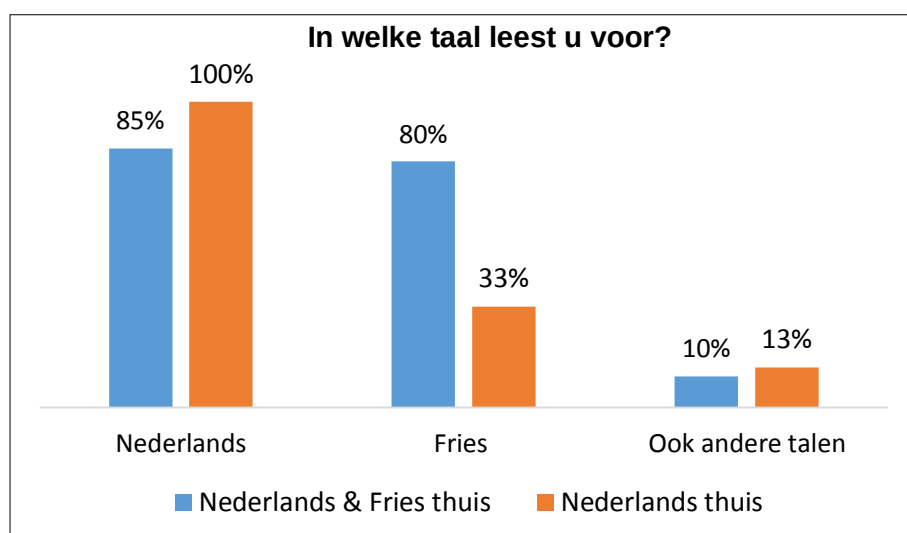
Quote ouders: *'Fyn it machtich moai mar de boekjes moatte noch oan skaft wurde.'*

* *'Ik vind het geweldig, maar de boekjes moeten nog worden aangeschaft.'*

Figuur 8. De taal waarin ouders voorlezen. Aantal ouders: 345.

Ouders die thuis zowel Nederlands als Fries spreken, geven vaker aan in het Fries voor te lezen dan ouders die thuis alleen Nederlands spreken: 80% (N = 117) van de ouders die thuis Nederlands en Fries spreken, leest in het Fries voor, tegenover 33% (N = 10) van de ouders die thuis alleen Nederlands spreken. Een klein deel van de ouders (N = 36 | 15%) die thuis zowel Nederlands als Fries spreken, leest niet voor in het Nederlands.

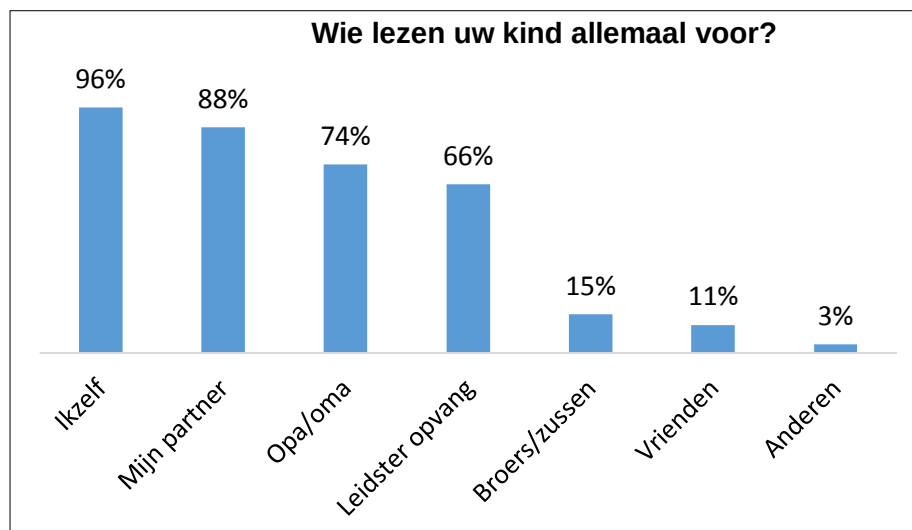
Figuur 9. De taal waarin ouders voorlezen. Aantal ouders: 242.

Acht ouders geven aan thuis Engels te spreken, twee ouders spreken thuis Duits en kleine aantallen ouders spreken thuis een vorm van Fries (Bildts, Stellingwerfs of Stadsfries). Een enkeling spreekt thuis een andere taal, bijvoorbeeld Turks, Bulgaars, Spaans of Noors. In bijlage I is een totaaloverzicht te vinden van de talen die thuis worden gesproken.

Meertalige ouders vaak actief bezig met taal

Van alle ouders vindt 91% (N = 315) het belangrijk tot zeer belangrijk dat Tomke de meertaligheid stimuleert. Ouders die aangeven dat ze hun kinderen behalve in het Nederlands en het Fries ook in een andere taal voorlezen, vinden het over het algemeen ook belangrijk tot heel belangrijk dat Tomke meertaligheid stimuleert. Van de 31 ouders die hun kind ook in een andere taal voorlezen, geeft 90% (N = 28) dit aan.

Kinderen kunnen worden voorgelezen door verschillende mensen uit hun omgeving. In 96% (N = 332) van de gevallen geeft de ouder aan dat hij/zij zelf voorleest. Het komt ook vaak voor dat de partner of de oma en/of opa het kind voorleest.

Figuur 10. Wie lezen er allemaal voor? Bij de categorie 'anderen' worden genoemd: ooms/tantes, juffen en medewerkers van de bibliotheek. Aantal ouders: 345.

3.5 Toeleiding naar Tomke

Tomke is bij bijna alle ouders bekend. Slechts één ouder kent Tomke niet. Deze ouder geeft aan dat hij/zij verder ook geen interesse heeft in Tomke. Van de 345 ouders geeft 84% (N = 290) aan bekend te zijn met Tomke én Tomke thuis te gebruiken.

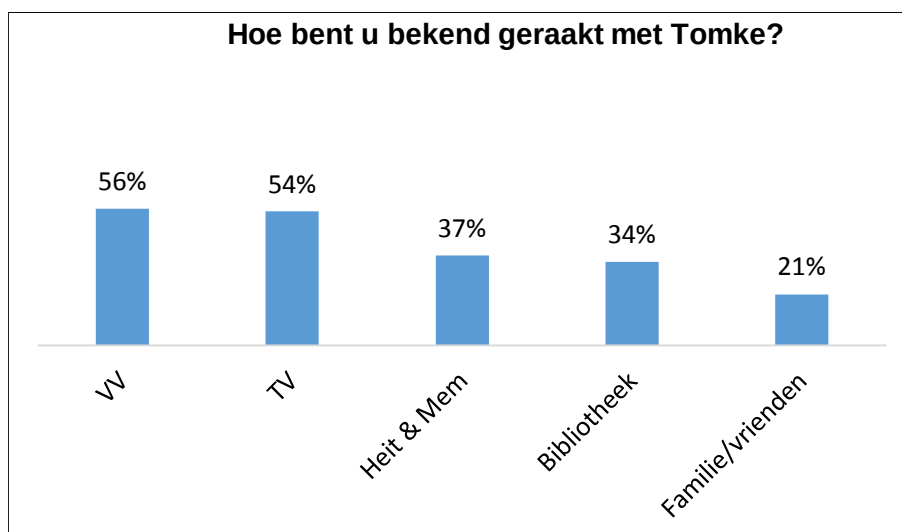
De 14% (N = 54) die wél bekend is met Tomke maar daar thuis geen gebruik van maakt, geeft daar verschillende argumenten voor. Het meest genoemde argument is het niet spreken van de Friese taal: 13 ouders geven dit aan. Zij beheersen de Friese taal niet of vinden het belangrijker dat het kind het Engels goed begrijpt. Deze ouders geven hierbij aan dat Engels in meerdere landen wordt

Quote ouders: 'Wij hebben thuis een aantal Tomke-boekjes die onze zoon van twee geweldig vindt.'

gesproken en dat ze deze taal voor de toekomstige opleiding van het kind belangrijker vinden; het Engels kan breder worden ingezet. Een aantal ouders noemt de leeftijd van het kind als argument, waarbij zowel 'te jong' als 'te oud' wordt opgegeven (Tomke richt zich op kinderen van twee tot vier jaar). Ook wordt door acht ouders als argument genoemd dat er veel keuze is wat betreft kinderboeken. Tot slot: vier ouders vinden Tomke te simplistisch.

Voorschoolse voorziening speelt grote rol bij eerste aanraking met Tomke

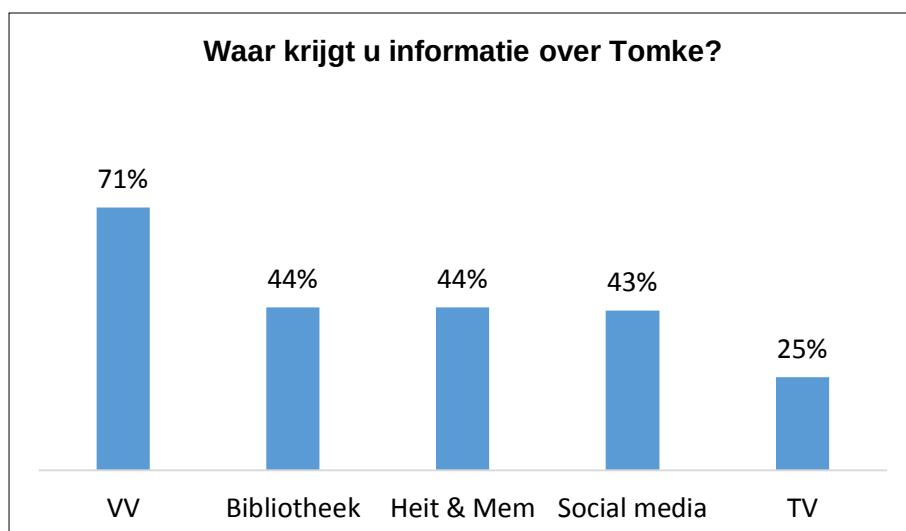
De meeste ouders zijn in aanraking gekomen met Tomke via de kinderopvang, de peuterspeelzaal of de gastouder. Iets meer dan de helft van de ouders geeft dit aan. Een deel van de ouders (N = 126 | 37%) is via *Heit & Mem* in aanraking gekomen met Tomke en 34% (N = 117) via de bibliotheek. De voorschoolse voorziening, *Heit & Mem* en de bibliotheek spelen dus een belangrijke rol in de toeleiding naar Tomke. Daarnaast wordt het tv-programma door iets meer dan de helft genoemd als manier waarop men met Tomke in aanraking is gekomen. Andere mogelijkheden zijn via social media (N = 67 | 19%), radio (N = 13 | 4%) en gemeente of consultatiebureau (N = 12 | 3%). Een aantal ouders kent Tomke nog van vroeger (N = 9 | 3%).

Figuur 11. Belangrijkste manieren waarop ouders in aanraking zijn gekomen met Tomke. Aantal ouders: 345.

Voorschoolse voorziening is belangrijk informatiebron

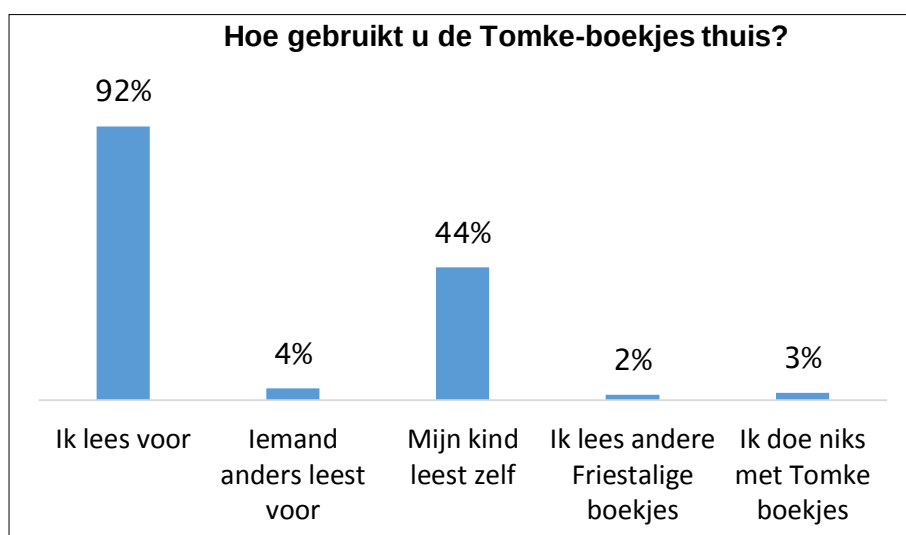
De meeste ouders worden op de hoogte gehouden van Tomke door de pedagogisch medewerkers van de kinderopvang of de peuterspeelzaal of door de gastouder. Zo hier komen ouders over het algemeen ook voor het eerst in aanraking met Tomke. Opvallend is het grote aantal ouders dat via social media op de hoogte wordt gehouden. Social media blijken minder een plek voor een eerste kennismaking met Tomke, maar meer een manier om op de hoogte te blijven van de ontwikkelingen en activiteiten. Een groot deel van de ouders wordt ook op de hoogte gehouden via *Heit & Mem*: 44% (N = 152) van de ouders geeft dit aan. Hetzelfde percentage geldt voor de bibliotheek.

Figuur 12. Belangrijkste manieren om op de hoogte te worden gehouden van Tomke. Aantal ouders: 345.

Ouders lezen thuis vooral zelf voor uit Tomke

Veel ouders hebben thuis Tomke-boekjes: 92% (N = 316) geeft dit aan. Hoe worden deze boekjes vooral gebruikt? De meeste ouders geven aan dat ze zelf het kind uit de boekjes voorlezen: 92% (N = 291) van de ouders die thuis Tomke-boekjes hebben, doet dit. Daarnaast geeft bijna de helft van deze ouders (N = 141 | 44%) aan dat hun kind zelf uit de Tomke-boekjes leest of erin bladert. Een klein deel van deze ouders spreekt zelf geen Fries, maar laat iemand uit de omgeving voorlezen (N = 13 | 4%).

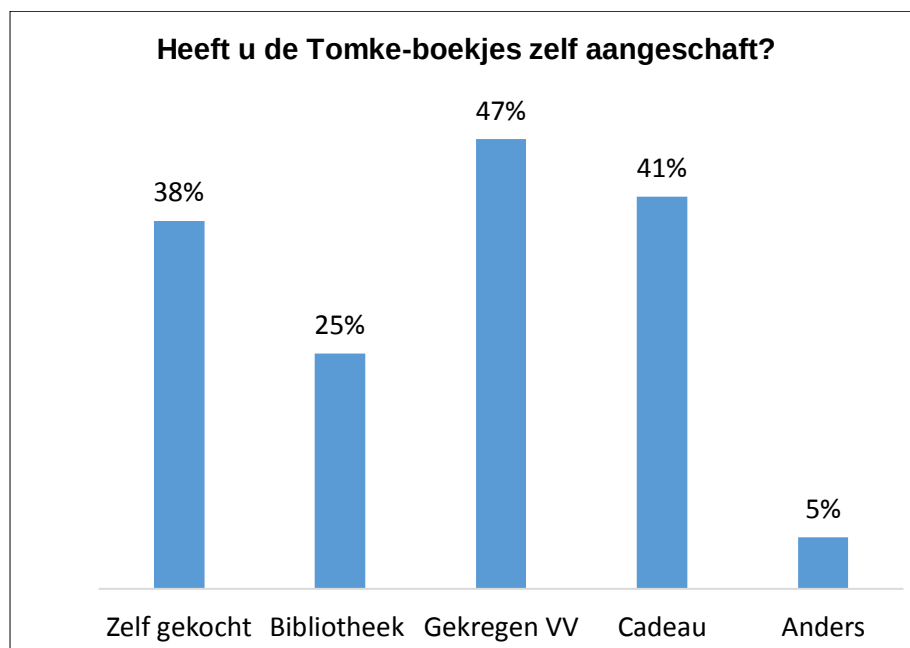
Figuur 13. Manier waarop ouders de Tomke-boekjes thuis gebruiken. Aantal ouders: 317.

Bijna de helft krijgt Tomke via de voorschoolse voorziening

Een groot deel van de ouders heeft de Tomke-boekjes gekregen via de kinderopvang, peuterspeelzaal of gastouder; 47% (N = 149) van de ouders die de boekjes thuis heeft, geeft dit aan.

Quote ouders: 'Mijn zoon is nog net geen twee maanden. In de toekomst zal ik wel gebruik gaan maken van Tomke. Ook al ben ik zelf niet Friestalig opgevoed.'

Een kwart van de ouders (N = 78) haalt de Tomke-boekjes uit de bibliotheek. De voorschoolse voorziening en de bibliotheek zijn dus niet alleen belangrijk bij de eerste kennismaking met Tomke, maar zijn ook plekken waar ouders de boekjes halen. Daarnaast is er een groot aantal ouders dat de boekjes cadeau heeft gekregen van familie of vrienden (N = 130 | 41%) of deze zelf heeft aangeschaft (N = 122 | 38%). Een klein deel van de ouders heeft de Tomke-boekjes gewonnen via Afûk of Facebook of van de gemeente gekregen (in het Taalkado, dat ouders kunnen krijgen bij de aangifte van hun pasgeboren kind).

Figuur 14. Manier waarop de Tomke-boekjes zijn verkregen. Aantal ouders: 317.

Voorlezen belangrijkste Tomke-activiteit

Er worden verschillende activiteiten georganiseerd om ouders te stimuleren om hun kind voor te lezen. Deze activiteiten worden georganiseerd door de bibliotheek, voorschoolse voorzieningen en boekhandels. Bijna de helft (N = 161) van de ouders geeft aan dat ze de Tomke-boekjes van de kinderopvang krijgen en dat ze hieruit voorlezen. Meer dan een kwart van de ouders (N = 95 | 28%) bezoekt een poppenkastvoorstelling of voorleesactiviteit in de bibliotheek.

BoekStart

Bijna de helft (N = 161) van de ouders geeft aan het BoekStartkoffertje te hebben ontvangen in de bibliotheek. In bijna alle gemeenten van Nederland krijgen ouders als hun baby drie maanden oud is van de gemeente een waardebon voor het BoekStartkoffertje. In Fryslân zit in deze waardebon ook het Taalkado dat de ouders krijgen bij de aangifte van de geboorte van hun kind. Het koffertje bevat onder andere twee babyboekjes, voorleestips en een boekenlegger. In het koffertje zit niet standaard een boekje van Tomke, maar wél informatie over meertaligheid. De landelijke BoekStart-folder in het

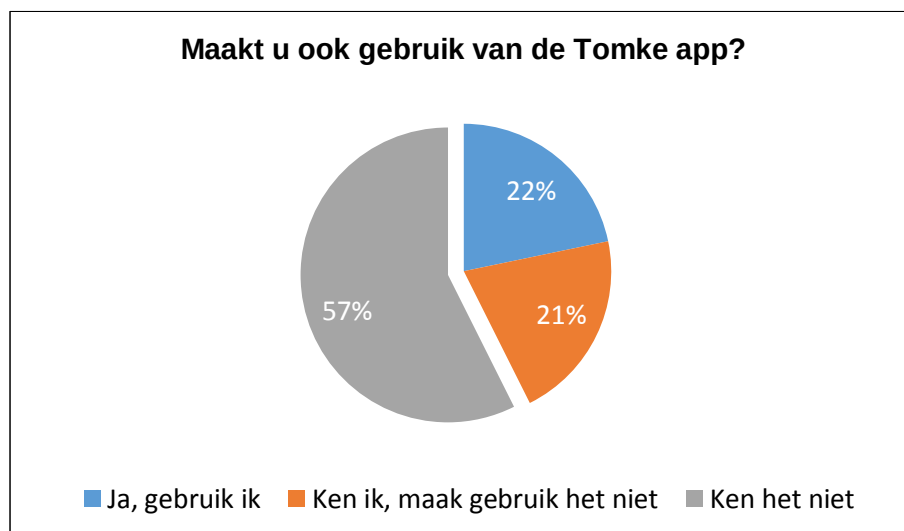
koffertje heeft in Fryslân een variant waarin ook aandacht is voor voorlezen in andere talen, en dus ook in het Fries.

Figuur 15. Activiteiten om voorlezen te stimuleren. Aantal ouders: 345.

Tomke-app bij veel ouders onbekend

De Tomke-app is bij veel ouders onbekend. De Tomke-app is een app waarmee (taal)spelletjes kunnen worden gedaan. Bijna 60% (N = 198) van de ouders geeft aan de app niet te kennen. Ongeveer een vijfde (N = 72) kent de app wel, maar gebruikt deze zelf niet. Van de 345 ouders geeft 22% (N = 75) aan de app thuis te gebruiken.

Figuur 16. Bekendheid en gebruik van de Tomke-app. Aantal ouders: 345.

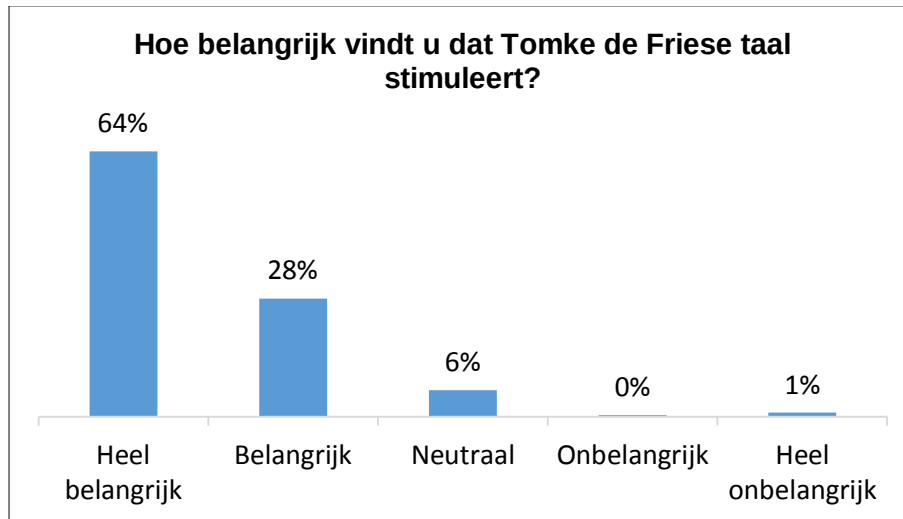
3.6 Taalontwikkeling door Tomke

Tomke heeft als doel de taalontwikkeling van peuters en het voorleesgedrag van ouders te stimuleren. Maar worden deze doelen ook werkelijk bereikt? En wat vinden ouders eigenlijk belangrijk?

Quote ouders: *‘Doe’t Tomke begien fûn ik it al prachtich.’*

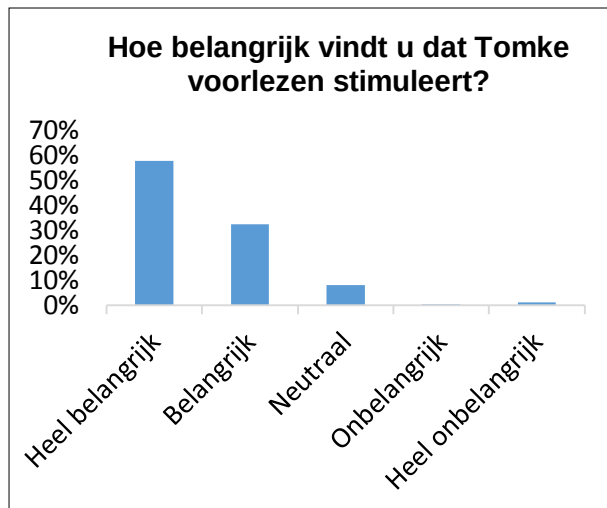
* *‘Toen Tomke begon, vond ik het al prachtig.’*

Aan de ouders is gevraagd hoe belangrijk ze het vinden dat Tomke bepaalde aspecten van taalontwikkeling stimuleert. Het blijkt dat de ouders voornamelijk het stimuleren van de Friese taal belangrijk vinden: 64% (N = 221) geeft aan het heel belangrijk te vinden dat Tomke de Friese taal stimuleert en 28% (N = 98) vindt dit belangrijk. Slechts 1% (N = 3) van de ouders vindt dit onbelangrijk of heel onbelangrijk.

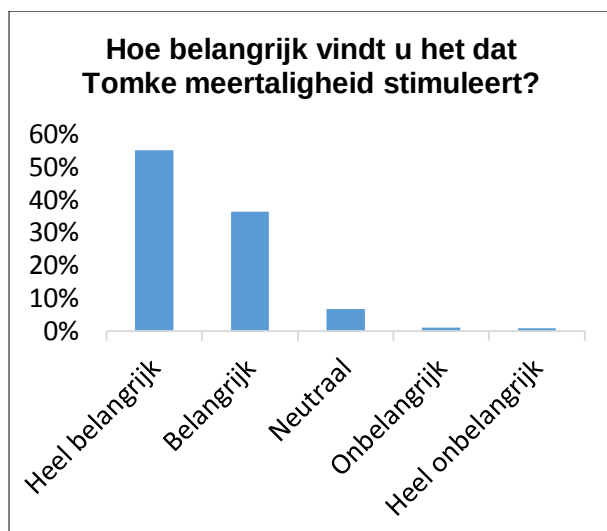

Figuur 17. Mate waarin ouders het belangrijk vinden dat de Friese taalontwikkeling wordt gestimuleerd door Tomke. Aantal ouders: 345.

Voorlezen en het stimuleren van meertaligheid vinden ouders in dezelfde mate belangrijk. De meeste ouders hechten veel waarde aan het stimuleren van verschillende vormen van taalontwikkeling. Een klein aantal ouders vindt stimulering van de Friese taal, voorlezen en meertaligheid niet belangrijk maar ook niet heel onbelangrijk. En slechts een heel klein deel geeft aan dit onbelangrijk of heel onbelangrijk te vinden. Er is geen verschil tussen de opleidingsniveaus wat betreft de mate waarin verschillende aspecten van taalontwikkeling belangrijk worden gevonden: ouders met een mbo-opleiding hechten net zoveel waarde aan het stimuleren van de taalontwikkeling in het Fries, voorlezen en het stimuleren van meertaligheid als ouders met een hbo- of wo-opleiding.

Figuur 18. Mate waarin ouders het belangrijk vinden dat Tomke voorlezen stimuleert. Aantal ouders: 345.

Figuur 19. Mate waarin ouders het belangrijk vinden dat Tomke meertaligheid stimuleert. Aantal ouders: 345.

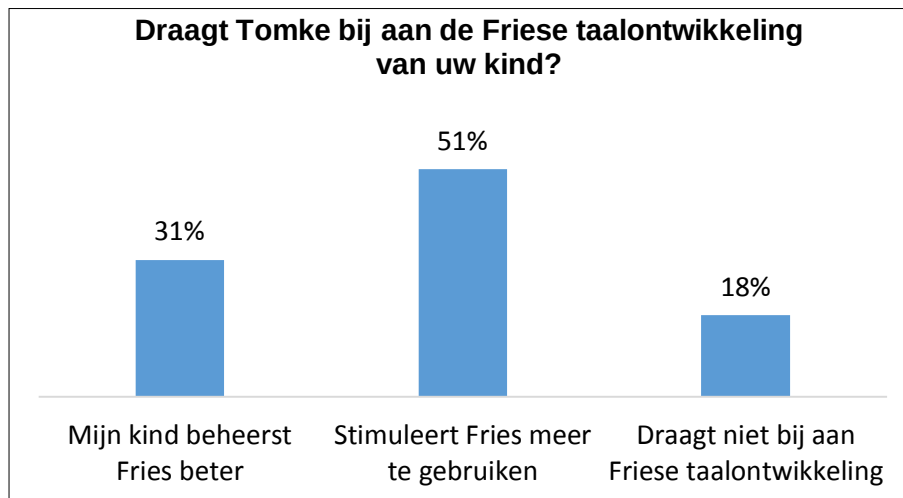
De helft van de ouders leest hun kind meer voor in het Fries

Tomke heeft als doel het voorleesgedrag in het Fries te stimuleren. Ouders vinden het over het algemeen belangrijk dat Tomke voorlezen stimuleert: 90% (N = 312) van de ouders geeft dit aan. Aan de ouders is ook gevraagd in hoeverre Tomke heeft bijgedragen aan het voorlezen in het Fries. 48% (N = 165) van de ouders geeft aan dat zij hun kind meer zijn gaan voorlezen in het Fries; 52% (N = 180) geeft aan dat dit niet het geval is.

Stimuleert het gebruik van Tomke dan uiteindelijk ook de taalontwikkeling in het Fries? 31% (N = 106) van de ouders geeft aan dat hun kind de Friese taal beter beheerst door Tomke. 51% (N = 176) geeft aan dat dit niet het geval is, maar dat Tomke wél stimuleert om het Fries meer te gebruiken.

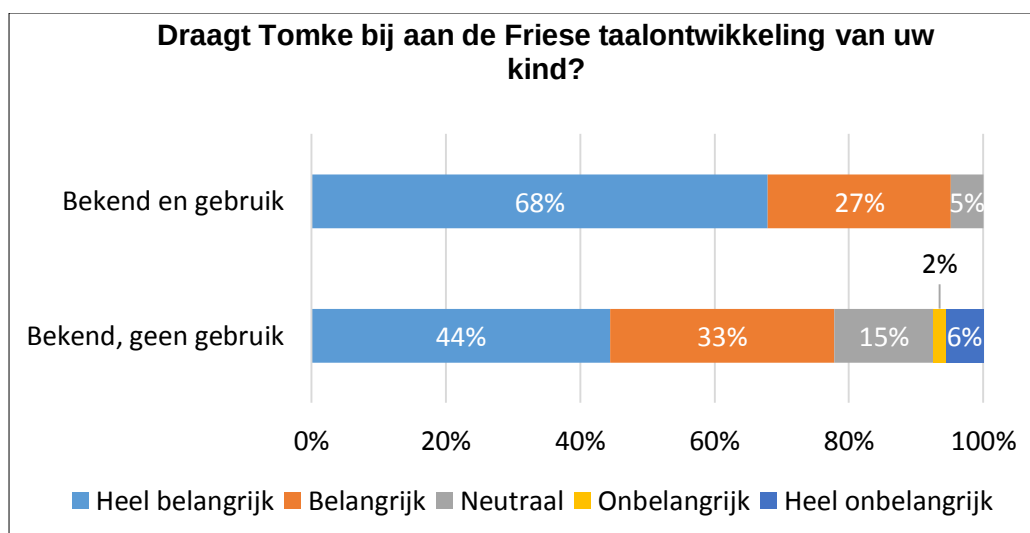
Quote ouders: 'Ik ben bekend geraakt met Tomke via de regionale krant, hier stonden ook stukjes in. Zo heb ik zelf Fries leren lezen.'

Ongeveer een vijfde (N = 63) geeft aan dat men niet het idee heeft dat Tomke bijdraagt aan de taalontwikkeling in het Fries van hun kind. Hbo/wo-opgeleiden hebben over het algemeen minder het idee dat Tomke bijdraagt aan de taalontwikkeling in het Fries.

Figuur 20. Mate waarin Tomke heeft bijgedragen aan de Friese taalontwikkeling van het kind. Aantal ouders: 345.

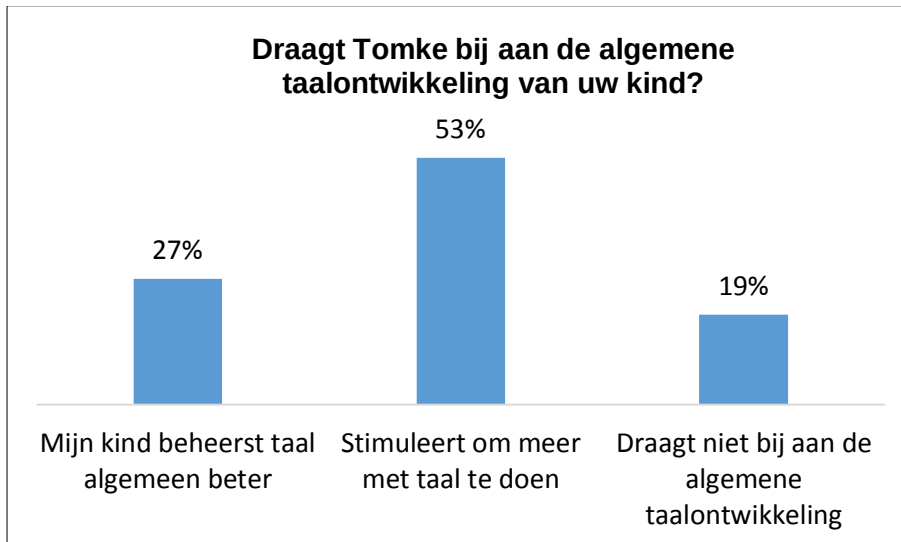
Ouders die bekend zijn met Tomke en Tomke zelf thuis gebruiken vinden het over het algemeen belangrijker dat Tomke de Friese taal stimuleert dan ouders die Tomke zelf niet gebruiken: 68% (N = 197) van de ouders die Tomke gebruiken, geeft aan dit heel belangrijk te vinden, tegenover 44% (N = 24) van de ouders die Tomke niet gebruiken.

Figuur 21. Mate waarin ouders het belangrijk vinden dat Tomke de Friese taal stimuleert, naar gebruik van Tomke thuis. Aantal ouders: 344; 290 gebruik Tomke & 54 geen gebruik Tomke.

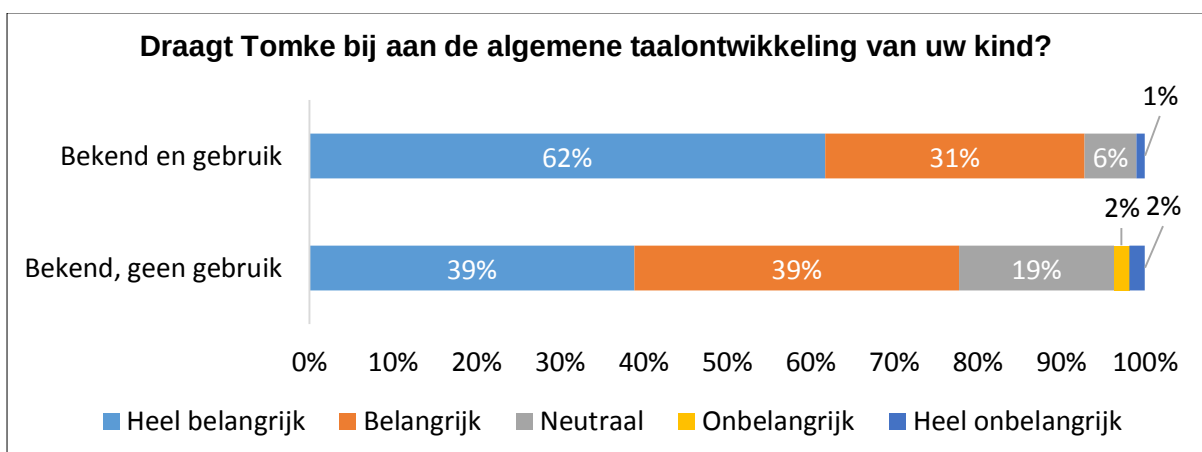
Tomke stimuleert taalontwikkeling

Hetzelfde beeld is te zien bij de algemene taalontwikkeling. De meeste ouders geven aan dat ze niet het idee hebben dat de taalontwikkeling beter gaat, maar wél dat Tomke stimuleert om iets met taal te doen: 53% (N = 184) van de ouders geeft dit aan. Iets meer dan een kwart (N = 94) geeft aan dat hun kind de taal wél beter beheerst door Tomke.

Figuur 22. Mate waarin Tomke heeft bijgedragen aan de algemene taalontwikkeling van het kind. Aantal ouders: 345.

Ouders die thuis gebruikmaken van Tomke vinden het belangrijker dat Tomke het voorlezen stimuleert: 62% (N = 179) van deze ouders geeft aan dit heel belangrijk te vinden en 31% geeft aan dit belangrijk te vinden. Ouders die geen gebruikmaken van Tomke (N = 54) vinden het minder belangrijk dat Tomke het voorlezen stimuleert: 39% (N = 21) van deze ouders geeft aan dit heel belangrijk te vinden en 39% (N = 21) geeft aan dit belangrijk te vinden; een vijfde (N = 6) van deze groep geeft aan het niet heel belangrijk te vinden maar ook niet heel onbelangrijk.

Figuur 23. Mate waarin ouders het belangrijk vinden dat Tomke meertaligheid stimuleert, naar gebruik Tomke thuis. Aantal ouders: 344; 290 gebruik Tomke & 54 geen gebruik Tomke.

Quote ouders: *'Ik wit net better as dat Tomke der is.'*

* *'Ik weet niet beter dan dat Tomke er is.'*

Weinig invloed op hoe ouders tegen meertaligheid aankijken

Meer in aanraking komen met verschillende talen stimuleert meertaligheid en kan de mening over meertaligheid veranderen. Over het algemeen heeft Tomke weinig invloed op de manier waarop tegen meertaligheid wordt aangekeken: 81% (N = 279) van de ouders geeft dit aan; de overige 19% (N = 65) geeft aan juist positiever tegen meertaligheid aan te kijken door het gebruik van Tomke.

3.7 Samenvattend

Veel ouders zijn bekend met Tomke en gebruiken Tomke ook thuis. Ze maken vooral veel gebruik van de verschillende voorleesboekjes, die ze in bijna de helft van de gevallen hebben gekregen van de kinderopvang, peuterspeelzaal of gastouder. Hier komen ouders vaak ook voor het eerst in aanraking met Tomke. De kinderopvang, peuterspeelzaal of gastouder houdt de ouders vaak ook op de hoogte van ontwikkelingen en activiteiten rond Tomke. De Tomke-app is nog minder bekend onder de ouders.

De ouders vinden het vooral heel belangrijk dat Tomke de taalontwikkeling in het Fries stimuleert. Voorlezen wordt ook belangrijk gevonden; meertaligheid in mindere mate. Bij meertaligheid wordt soms aangegeven dat men het Engels belangrijker vindt, omdat dit in meer landen kan worden gebruikt en voor een toekomstige studie belangrijker is.

Het doel van Tomke is het stimuleren van het voorlezen en de taalontwikkeling. Meer met taal doen kan leiden tot verbetering van de taalontwikkeling. Een deel van de ouders constateert ook dat het gebruik van Tomke de taalontwikkeling in het Fries en de algemene taalontwikkeling verbetert. Iets meer dan de helft van de ouders geeft echter aan dat Tomke de taalontwikkeling niet stimuleert; wél geven deze ouders aan dat zij door Tomke meer met taal doen. Vooral ouders die bekend zijn met Tomke en Tomke zelf thuis gebruiken, vinden het heel belangrijk dat de taalontwikkeling in het Fries en de algemene taalontwikkeling worden gestimuleerd. Deze ouders zien niet alleen de meerwaarde van taalstimulering, maar gaan hier ook actief mee om door gebruik te maken van een taalstimuleringsprogramma zoals Tomke.

4 Kwalitatieve analyse

In de gesprekken met ouders zijn de meningen over en het gebruik en de effecten van Tomke nog sterker aan bod gekomen. Zien ouders bijvoorbeeld verandering in de taalontwikkeling? Gaan zij naar de bibliotheek, en hoe worden daar boeken uitgezocht? Wordt er gebruikgemaakt van andere activiteiten en vormen van Tomke en wat vinden kinderen daarvan?

4.1 Typen ouders

Er zijn gesprekken gevoerd met zes ouders: drie individuele gesprekken en in een focusgroep is met drie ouders gesproken. Hoewel dit een zeer kleine groep is, hebben de gesprekken veel informatie opgeleverd en goede aanknopingspunten voor de ontwikkeling van Tomke. De gegevens moeten voorzichtig worden geïnterpreteerd, omdat het gaat om een klein aantal ouders. Uit de gesprekken die zijn gevoerd, kwamen drie typen ouders naar voren:

Type ouder: Friestalig

De voertaal thuis is Fries; voor zowel de vader als de moeder. Betrokkenen uit de omgeving spreken ook voornamelijk Fries. Het Fries wordt thuis veel gestimuleerd en het Nederlands juist minder. Er wordt soms bewust gekozen voor een Nederlandstalig boek om de Nederlandse taal te stimuleren. Ouders vinden het belangrijk dat de basisschool veel aandacht besteedt aan de taalontwikkeling in het Nederlands en aan eventueel een derde taal.

De twee ouders met wie is gesproken, hebben een hbo/wo-opleidingsniveau. De ene ouder is 37 jaar, de andere is 30 jaar. De ene ouder is woonachtig in een dorp in de omgeving van Dokkum, de andere in Leeuwarden.

Type ouder: zowel Friestalig als Nederlandstalig

In de gezinnen van deze ouders is er bewust voor gekozen dat de ene ouder Nederlands spreekt en de andere ouder Fries. In sommige gevallen spreekt één ouder ook geen Fries, maar vinden beide

ouders het wél belangrijk dat de kinderen beide talen meekrijgen. Zij hechten veel waarde aan meertaligheid en taalontwikkeling.

De drie ouders met wie is gesproken, zijn begin dertig en hebben allen een hbo/wo-opleidingsniveau. Ze zijn woonachtig in Leeuwarden en omstreken.

Type ouder: Nederlandstalig

In deze gezinnen wordt geen Fries gesproken en spreken betrokkenen in de omgeving vaak ook geen Fries. De Friese taal krijgen de kinderen mee vanuit de voorschoolse voorziening en vanuit de basisschool. Soms probeert de ouder de Friese voorleesmaterialen die deze ouder krijgt vanuit de voorschoolse voorziening of het onderwijs zelf voor te lezen. Zeker wanneer de ouder waarde hecht aan taalontwikkeling en meertaligheid probeert deze ouder dit te doen.

De ouder met wie is gesproken is 29 jaar en heeft een mbo-opleidingsniveau. Deze ouder woont in Leeuwarden.

4.2 Fries thuis

Vijf ouders spreken thuis zowel Fries als Nederlands, van wie één ouder thuis voornamelijk Fries spreekt. Eén ouder komt oorspronkelijk uit België en spreekt thuis Nederlands. Bij deze laatste ouder thuis wordt af en toe wel geprobeerd om Friese woorden te gebruiken en om Tomke voor te lezen. Drie ouders die thuis zowel Fries als Nederlands spreken, hebben hierin een bewuste keuze gemaakt. Vaak communiceert de ene ouder in het Nederlands met het kind, terwijl de andere ouder dat in het Fries doet. Op deze manier krijgen de kinderen beide talen in hun opvoeding mee. Deze ouders geven aan dat er een bewuste keuze moet worden gemaakt om dit onderscheid vol te houden. Als het eenmaal in het systeem zit om, bijvoorbeeld, Fries tegen de kinderen te spreken, gaat het verder automatisch. Bij de ouder die thuis voornamelijk Fries spreekt, is de situatie anders. Omdat er thuis voornamelijk Fries wordt gesproken en deze taal goed wordt geleerd, hechten deze ouder veel waarde aan de Nederlandse taal op de basisschool. Tomke wordt bij de ouders thuis erg gewaardeerd, maar wordt in mindere mate gebruikt om de Friese taal te leren. Tomke wordt hier meer gebruikt vanwege de herkenbaarheid voor de kinderen en omdat de kinderen de Tomke-verhalen leuk vinden.

Kinderen passen zich gemakkelijk aan

De ouders merken dat hun kinderen zich gemakkelijk aanpassen en beide talen goed overnemen. De kinderen zijn zich volgens de ouders al op jonge leeftijd bewust van de verschillende talen en weten goed of een woord Fries of Nederlands is. De ouders vinden het belangrijk voor de ontwikkeling dat de kinderen beide talen meekrijgen in hun opvoeding. De ouder uit België heeft tijdens de eigen opvoeding meerdere talen meegekregen en heeft hier zelf veel voordeel van. Alle ouders vinden het belangrijk dat kinderen de kans krijgen om beide talen te leren en vinden dit goed voor de ontwikkeling van hun kind. Het is volgens de ouders wél de keuze van het kind welke taal het wil (blijven) spreken en wat het later met taal wil gaan doen.

Bij rituelen switchen naar een andere taal

Ouders proberen te communiceren in de taal die ze bewust hebben gekozen, maar geven aan dat bij bepaalde 'rituelen' er weleens wordt geswitcht tussen Fries en Nederlands, bijvoorbeeld bij het zingen van slaapliedjes of het voorlezen van een boekje voor het slapen gaan. Op dat moment wordt er gekozen voor de taal waarin het kind het slaapliedje of boekje graag wil. Bovendien is het volgens één ouder ook goed om te laten zien dat de ouders beide talen kunnen spreken.

4.3 Voorlezen en taalstimulering

Voorlezen is vaak een onderdeel van het geheel. Ouders geven aan dat ze daarom zowel Nederlandse als Friese boekjes hebben. De ouders geven ook aan dat het lastiger is om Friestalige boekjes te vinden dan Nederlandstalige. Twee ouders gaan naar de boekhandel voor Friestalige boekjes. Als kinderen zelf boeken mogen uitzoeken, wordt er niet naar taal gekeken. Volgens de ouders kiezen kinderen vaak boeken die er leuk uitzien. De ouders die uit België komen, proberen zelf uit Tomke voor te lezen. Ze krijgen Tomke mee vanuit de kinderopvang, maar geven aan zelf (nog) niet op zoek te gaan naar Friese boekjes. In het gezin waar vooral Fries wordt gesproken, heeft de vader meer moeite met lezen in het Fries en is het vooral de moeder die de Friese boekjes voorleest. Er wordt aangegeven dat ouders misschien niet vertrouwd genoeg zijn met de taal en daardoor onzeker zijn.

Bredere woordenschat en sterkere taalontwikkeling

Volgens de ouders zijn de kinderen zich bewust van de verschillende talen en kunnen ze deze goed onderscheiden. Eén ouder geeft hierbij aan dat hun kind onderscheid kan maken tussen het Fries dat in sommige boeken wordt gebruikt en het Fries dat over het algemeen thuis wordt gesproken. Het kind kan de Friese woorden er gemakkelijk uitpikken.

Alle zes de ouders geven aan dat tweetalig opvoeden echt invloed heeft op de taalontwikkeling en de bewustwording van taal. Ze zien dat de woordenschat van de kinderen groter wordt en dat ze veel bewuster naar de verschillende talen kijken. Friese woorden worden gemakkelijk overgenomen via de kinderopvang. Omdat de kinderen een veel bredere woordenschat hebben, is de verwachting van de ouders dat de kinderen ook gemakkelijker een andere taal kunnen leren.

Tomke speelt ook een rol in de taalontwikkeling. Twee ouders geven aan dat het handig is dat Tomke rijmt. Deze ouders zien dat kinderen de verhaaltjes hierdoor goed onthouden en dat dit goed is voor de taalontwikkeling. Twee ouders vinden het handig dat er plaatjes in de boeken staan en vinden prentenboeken prettig. Dit maakt het voor de jongste kinderen leuker, maar het geeft ook de mogelijkheid om het nog over het verhaal te hebben. Aan de hand van het plaatje kan er meer in het Fries worden gesproken. Hierdoor worden ouders gestimuleerd om meer in het Fries met hun kinderen te spreken.

4.4 Toekomstige ontwikkeling van Tomke

Het is volgens de ouders met wie gesproken is niet duidelijk dat Tomke als doel heeft de Friese taal en meertaligheid te stimuleren. Eén ouder geeft aan dat dit pas duidelijk is geworden tijdens dit onderzoek. Het uitdragen van een visie wordt gemist en mag volgens deze ouder meer naar voren

komen. Het is volgens alle ouders belangrijk dat taalontwikkeling meer wordt gestimuleerd en dat ouders worden gewezen op de positieve invloed van voorlezen op de taalontwikkeling. Tomke kan hier goed bij helpen en mag volgens de ouders actiever worden aangeboden.

Drie ouders geven aan dat er aandacht is voor Tomke in het pakket dat ze van de gemeente of het consultatiebureau hebben gekregen, maar hierin wordt geen uitleg gegeven over taalprogramma's en bewustwording in taalontwikkeling. Volgens de ouders mag dit meer worden belicht. Als ouders worden geattendeerd op de positieve invloed van Tomke, wordt Tomke volgens de ondervraagde ouders meer gebruikt.

Gebruik van moderne media

Naast de Tomke-boekjes wordt ook de Tomke-app voor de tablet gebruikt. Eén ouder geeft aan dat zijn/haar kind nog te jong is voor de app en dat de app daarom nog niet gebruikt wordt. Twee ouders geven aan dat de app niet goed werkt en dat het systeem een update nodig heeft. De app is volgens de ouders niet heel bijzonder en kinderen raken al snel verveeld; de puzzels hebben ze bijvoorbeeld al snel gemaakt en zijn daarna niet interessant genoeg meer. De app heeft volgens de ouders een upgrade nodig en het aanbod mag regelmatig worden vernieuwd en uitgebreid. Dit is ook een reden waarom er weinig gebruik wordt gemaakt van Tomke Radio: omdat er geen interactie nodig is, raken kinderen al snel hun focus kwijt en gaan ze iets anders doen, aldus de ouders. Er wordt wel gebruikgemaakt van het tv-programma, maar er wordt niet bewust voor gekozen. Als het programma toevallig op tv is, kijken kinderen ernaar.

Kinderen maken volgens drie ouders meer gebruik van andere communicatiemiddelen, zoals YouTube. Kinderen klikken vaak iets aan dat via een YouTube-kanaal wordt aangeboden en tussen andere filmpjes staat. Met een goede marketing kan Tomke meer worden gepromoot, aldus een ouder. Moderne media kunnen ervoor zorgen dat Tomke veel meer onder de aandacht komt. Wat betreft de boekjes is het volgens de ouders belangrijk dat Tomke meer onder de aandacht komt bij ouders. Hier is volgens de ouders een grote rol weggelegd voor de voorschoolse voorzieningen.

Behoefte aan Tomke voor jongere en oudere kinderen

Ouders vinden het handig en belangrijk dat ze met Tomke de Friese taal kunnen stimuleren. De boekjes zijn gemaakt voor kinderen van twee tot vier jaar, maar een Tomke voor jongere kinderen en oudere kinderen is volgens alle ondervraagde ouders belangrijk. Ouders hebben behoefte aan materiaal van Tomke voor kleintjes. Denk aan dikke kartonnen boeken, stoffenboeken en blokkenspellen. De dunne boeken zijn volgens één ouder niet praktisch met kleine kinderen, maar Tomke is wel leuk om te gebruiken, ook met jongere kinderen.

Daarnaast is er behoefte aan Friese boekjes voor wat oudere kinderen. De basisschool richt zich meer op het Nederlands, en dus is het volgens de ouders extra belangrijk om het Fries thuis meer te stimuleren. In deze periode gaan kinderen nog bewuster om met taal en leren ze bijvoorbeeld ook lezen. Ouders hebben behoefte aan een Tomke die meegroeit en waarmee kinderen ook kunnen leren lezen. Op dit moment is er volgens de ouders een gat en zijn er weinig alternatieven.

4.5 Bibliotheek en boekhandel

De ouders geven aan dat ze thuis veel boeken hebben, zowel Friese als Nederlandse. De kinderen hebben daarom genoeg keuze in boeken die de ouders kunnen voorlezen. Ouders geven daarom aan dat ze niet echt een bibliotheek nodig hebben om aan boeken te komen. Eén ouder geeft aan dat het gezin op dit moment nog niet naar de bibliotheek gaat, omdat het kind nog te jong is; men is wél lid van de bibliotheek. Twee ouders gaan regelmatig naar de bibliotheek, in Grou en in Dokkum. Zij vinden het aanbod in de bibliotheek goed, zowel in het Fries als in het Nederlands.

Het is bij de ouders wel bekend dat de bibliotheek ook Friese boeken heeft, maar de meeste ouders geven aan dat deze boeken daar niet prominent aanwezig zijn. De bibliotheek in Leeuwarden heeft volgens de ouders veel Friese boeken, en die staan daar ook redelijk vooraan. Door de Friese boeken meer aan bod te laten komen en te promoten, worden ouders meer gestimuleerd om Fries voor te lezen. Bovendien kiezen kinderen vaak boeken die vooraan staan en die er leuk uitzien, en letten ze niet zozeer op de taal.

Nog meer promotie nodig voor het Fries

Ouders vinden het belangrijk dat er in de bibliotheken meer aandacht is voor de Friese taal, en daarmee voor Friese boeken. Hoe meer de Friese boeken in de spotlights komen, hoe beter dat is, vinden drie ouders. Dit zijn ouders die thuis heel bewust hebben gekozen voor een ouder die Fries spreekt en een ouder die Nederlands spreekt. Volgens deze ouders wordt het voordeel van Fries en meertaligheid niet door iedereen gezien.

Op dit moment maken de ouders met wie gesproken is weinig tot geen gebruik van andere voorzieningen van de bibliotheek, zoals de voorleesweek en poppenkastvoorstellingen. Eén ouder geeft aan bij een voorleesactiviteit van Tomke te zijn geweest. Daarnaast hebben de ouders geen vragen gesteld over meertaligheid, taalontwikkeling en meertalig opvoeden en hebben ze ook geen goed beeld van de vragen die ze bij de bibliotheek kunnen stellen. Volgens de ouders bieden de bibliotheken hun adviezen op dit gebied ook niet actief aan en hebben ouders geen goed beeld van de vragen die ze aan bibliotheekmedewerkers kunnen stellen.

Boekhandel speelt een belangrijke rol

Als ouders geen Friestalige boeken uit de bibliotheek halen, hoe komen ze daar dan wél aan? Een deel van de ouders koopt Friestalige boeken bij de boekhandel. Twee ouders geven aan dat ze boeken kopen bij Afûk; de ouders gaan daar bewust naartoe om Friese boeken te halen. Ook vragen ouders wel Friese boeken als cadeau. Er moet volgens de ouders iets meer moeite worden gedaan om Friese boeken te verzamelen, maar uiteindelijk is er genoeg keuze. Er zijn ook Nederlandstalige boeken die vertaald zijn in het Fries.

De ouders die zelf geen Fries spreken, geven aan zelf geen Friese boeken te kopen. Ze verkrijgen de Tomke-boekjes via het kinderdagverblijf. Omdat Tomke ook wordt gebruikt door de pedagogisch medewerkers bij het kinderdagverblijf, zijn de verhalen van Tomke heel herkenbaar voor het kind. Deze ouders spreken allebei geen of weinig Fries, en daarom kopen ze ook minder snel zelf Friese boeken. Er wordt wel geprobeerd om voor te lezen uit Tomke, maar qua uitspraak is dit soms lastig.

4.6 Voorschoolse voorzieningen

Bij vier ouders wordt Tomke in de peuterspeelzaal gebruikt en wordt thuis zowel Fries als Nederlands gesproken. Bij één ouder wordt Tomke in de kinderopvang gebruikt en deze ouder geeft aan speciaal te hebben gekozen voor een meertalig kinderdagverblijf. In het kinderdagverblijf is een pedagogisch medewerker die alleen Fries spreekt, waardoor de kinderen de Friese taal meer meekrijgen. Beide ouders spreken zelf geen Fries, maar ze vinden het belangrijk dat hun kind het Fries meekrijgt.

Eén ouder geeft aan dat Tomke niet in het kinderdagverblijf wordt gebruikt. Hij/Zij vindt dat jammer en merkt dat er minder aandacht is voor het Fries en voor de Tomke-boekjes die ouders af en toe meekrijgen van de voorschoolse voorziening. Het is goed voor de taalontwikkeling in het Fries als kinderen de Tomke-boekjes via het kinderdagverblijf meekrijgen. Dat stimuleert ouders om meer met de Friese taal te doen.

De vier ouders die hun kinderen naar de peuterspeelzaal brengen, vinden het gebruik van Tomke op de peuterspeelzaal een stimulans om thuis meer Fries te spreken. De kinderen herkennen de verschillende thema's van Tomke en kunnen het daar thuis met de ouders over hebben.

Het gebruik van thema's vinden vijf van de zes ouders heel interessant en handig. Dit maakt het voor kinderen heel herkenbaar. Als er thema's worden gebruikt, kunnen de ouders de kinderen gemakkelijker bepaalde dingen uitleggen en kan er thuis gemakkelijker over thema's en Tomke worden gesproken. Twee ouders geven bijvoorbeeld aan dat een Tomke-verhaal over de tandarts heel handig is bij het voorbereiden op een tandartsbezoek. Een andere ouder geeft aan dat maatschappelijke thema's, zoals fairtrade, ook interessant zijn voor kinderen en dat deze thema's het maatschappelijk bewustzijn vergroten.

4.7 Samenvattend

Ouders vinden het belangrijk dat kinderen worden opgevoed in het Fries en het Nederlands. Hierbij merken zij dat er een bewuste keuze moet worden gemaakt en dat ze zich hier redelijk strikt aan moeten houden. Wanneer het eenmaal in het systeem zit, gaat het automatisch en wordt er met het kind gecommuniceerd in de taal die de ouder gekozen heeft. Het is voor kinderen heel gemakkelijk om zich aan te passen en te switchen tussen de verschillende talen, aldus de ouders. Kinderen kunnen goed onderscheid maken tussen de verschillende talen en hebben volgens de ouders een grotere woordenschat gekregen door de tweetalige opvoeding.

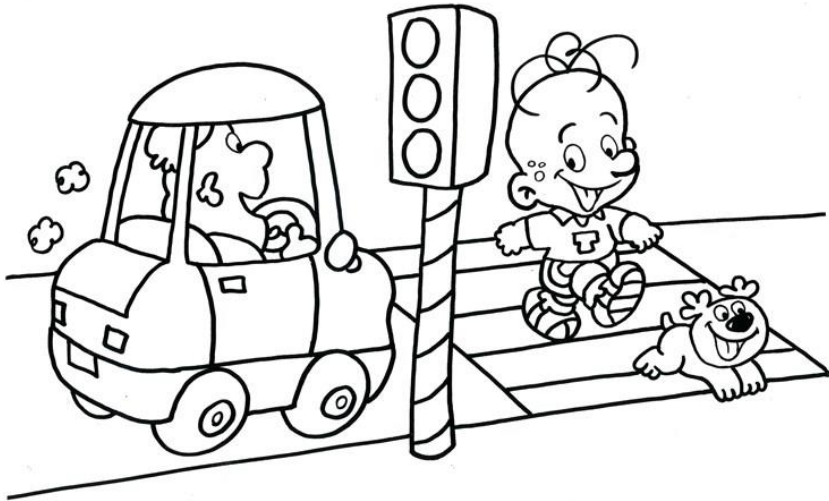
Ook Tomke speelt hierin een rol. Tomke stimuleert ouders om thuis meer Fries te spreken en te lezen en zorgt voor meer bewustwording bij de ouders. Ouders vinden het handig dat de peuterspeelzaal gebruikmaakt van Tomke. De kinderen kunnen dan thuis vertellen over Tomke en de ouders kunnen hier gemakkelijk op ingaan. Het gebruik van thema's vinden ouders hierbij heel handig.

Wat ouders op dit moment missen, is een Tomke, of een ander karakter, die voor een bredere doelgroep beschikbaar is. Tomke is oorspronkelijk voor kinderen tot vier jaar. Ouders hebben behoefte aan een Fries karakter voor kinderen onder de twee jaar en voor kinderen boven de vier jaar. Voor boven de vier jaar is er volgens de ouders geen heel duidelijk verhaal/karakter in het Fries.

Ouders merken dat er op de basisschool vooral Nederlands wordt gesproken en dat het Fries meer ondergesneeuwd raakt. Ze hebben daarom behoefte aan Friese boeken die ze zelf kunnen voorlezen en eventueel ook aan Friese boeken waarmee de kinderen zelf kunnen leren lezen.

5 Conclusies en aanbevelingen

Op basis van de kwantitatieve analyse en de kwalitatieve analyse kan er een aantal conclusies worden getrokken. Daarnaast is er een aantal aanbevelingen voor de toekomst van Tomke.

5.1 Conclusies

Tomke bestaat sinds 1996 en wordt sindsdien gebruikt als taalstimuleringsprogramma. Wordt het effect van taalstimulering ook daadwerkelijk bereikt? Bevordert Tomke meertaligheid? En lezen ouders hun peuters vaker voor?

Wat willen de betrokken organisaties met Tomke bereiken?

Tomke is in eerste instantie ontwikkeld om de Friese taal te bevorderen. In de loop der jaren is het doel verschoven naar het stimuleren van meertaligheid. De verhalen van Tomke leiden ertoe dat er een andere taal wordt gesproken dan het Nederlands. De gedachte is dat de taalontwikkeling meer wordt aangesproken als ouders samen met hun peuter met verschillende talen bezig zijn. Door meerdere talen te gebruiken, wordt het taalgebied in de hersenen meer gestimuleerd en gaan kinderen sneller de algemene regels van taal begrijpen. Op deze manier kunnen zij naast Nederlands en Fries ook gemakkelijk een andere taal oppakken, zoals Engels, Duits of Spaans.

Tomke wil het voorleesgedrag van ouders stimuleren via het bevorderen van voorleesroutines. Dat gebeurt onder andere door de Tomke-boekjes uit te delen bij de voorschoolse voorzieningen. Ouders kunnen zo thuis de verhalen voorlezen die ook op de voorschoolse voorziening worden voorgelezen, wat de herkenbaarheid voor de kinderen vergroot. Dit stimuleert ouders om samen met hun kind in het Fries over bepaalde thema's te spreken. Ook wordt getracht om meer ouders samen met hun kind naar de bibliotheek te leiden, zodat ze meer verschillende boeken gaan lezen.

Door Tomke aan te bieden in de voorschoolse voorzieningen, worden deze gestimuleerd om het Fries meer te integreren in hun activiteiten aanbod. Voorschoolse voorzieningen zijn op verschillende

manieren actief bezig met de Friese taal. Een aantal van deze instellingen heeft stimulering van meertaligheid en het Fries opgenomen in het beleidsplan. Zij beschikken ook over een map met Tomke-materiaal.

Welke effecten brengt Tomke teweeg?

Het overgrote deel van de ouders vindt het belangrijk tot heel belangrijk dat Tomke de Friese taal stimuleert. Het stimuleren van voorlezen en het ontwikkelen van meertaligheid vinden ouders ook belangrijk: het overgrote deel van hen geeft aan dat zij hier waarde aan hechten. Bij de vraag wat voor invloed Tomke heeft op de taalontwikkeling in het Fries van kinderen geven de meeste ouders aan dat Tomke geen invloed heeft op de taalontwikkeling, maar dat Tomke wél stimuleert om meer met het Fries te doen. Daarnaast geeft een derde van de ouders aan dat Tomke wél invloed heeft op de taalontwikkeling in het Fries.

Ouders gebruiken Tomke om hun kind meer voor te lezen in het Fries en om het samen met hun kind te hebben over bepaalde thema's. De ouders stimuleren hiermee spelenderwijs de taalontwikkeling van het kind. Dit is wat Tomke graag wil: op een natuurlijk manier de taalontwikkeling stimuleren zonder dat er te veel druk op komt te liggen. Op deze manier past dit heel goed in de ontwikkeling/opvoeding van het kind.

Uit de verdiepende gesprekken komt duidelijk naar voren dat het doel van Tomke niet bij alle ouders even bekend is. Dit heeft echter geen invloed op het gebruik van Tomke. De ouders vinden het belangrijk dat er aandacht wordt besteed aan de Friese taal en ze vinden voorlezen uit Tomke hierbij handig en belangrijk. Doordat ze Tomke krijgen aangereikt via de voorschoolse voorziening of via een ander kanaal, lezen ze meer in het Fries voor. Als ze de Tomke-boekjes niet via de voorschoolse voorziening hadden gekregen, hadden ze waarschijnlijk minder in Fries voorgelezen.

Bevordert Tomke meertaligheid?

Behalve naar de taalontwikkeling in het Fries is ook gekeken naar de algemene taalontwikkeling. Ook hier geven de meeste ouders aan dat Tomke stimuleert om meer met taal te doen. Onbewust wordt taal aangesproken. Iets meer dan een kwart van de ouders geeft aan dat Tomke invloed heeft op de taalontwikkeling van het kind.

Doordat kinderen met Tomke behalve met het Nederlands ook kennismaken met het Fries, leren zij om op een bepaalde manier met taal om te gaan. Het taalgebied in de hersenen wordt meer aangesproken en ontwikkeld, en zij leren bepaalde basisregels die toepasbaar zijn in meerdere talen. Kinderen worden dus spelenderwijs voorbereid op het leren en gemakkelijker oppakken van andere talen.

Zijn er bepaalde factoren die invloed hebben op het effect van Tomke?

Het aandeel hoogopgeleide deelnemers is in dit onderzoek tamelijk hoog. Waar het opleidingsniveau mogelijk een rol zou kunnen spelen, is gekeken naar verschillen in resultaten tussen laag- en hoogopgeleiden. Opleidingsniveau lijkt echter geen rol te spelen in het gebruik en bij de effecten van Tomke. Tomke wordt vooral gebruikt om kinderen in het Fries voor te lezen en wordt vooral ingezet

omdat kinderen het leuk vinden. In die zin wordt Tomke niet gezien als een ‘zwaar instrument’ voor het stimuleren van taalontwikkeling en ligt er geen druk op.

Een aantal ouders kiest er heel bewust voor om de moeder in het Nederlands te laten communiceren met het kind en de vader in het Fries, of andersom. Op deze manier krijgen kinderen beide talen goed mee. Het komt echter ook voor dat de ouders thuis vooral Fries spreken. Voor hen is daarom de Nederlandse taal op scholen heel belangrijk. Het Fries wordt thuis al voldoende aangesproken en het Nederlands kan juist nog meer worden gestimuleerd.

Wat is het effect van Tomke op de leesbevordering – in het algemeen en in het Fries?

De voorschoolse voorziening blijkt een belangrijke toeleiding naar Tomke. Ouders krijgen de Tomke-boekjes vaak via de voorschoolse voorziening. Nagenoeg alle ouders lezen de kinderen thuis uit deze boekjes voor. Het is moeilijk om te bepalen hoe vaak ouders hun kinderen in het Fries zouden hebben voorgelezen zonder de Tomke-boekjes. Ouders geven echter wél aan dat het moeilijker is om aan leuke Friese boekjes te komen dan aan leuke Nederlandse boekjes. Daarom zijn ze blij met het aanbod van Tomke via de voorschoolse voorziening. De Tomke-boekjes worden thuis veel gebruikt, ook omdat Tomke volgens de ouders heel herkenbaar is voor kinderen. In die zin heeft Tomke waarschijnlijk een positieve invloed op de leesbevordering en wordt de taalontwikkeling daarmee gestimuleerd.

5.2 Aanbevelingen

Tomke loopt op dit moment heel goed en de taalontwikkeling wordt volgens de ouders gestimuleerd. De stimulatie van taalontwikkeling kan echter worden uitgebreid en het merk Tomke kan sterker worden benut.

Op basis van de resultaten van de enquête en de verdiepende gesprekken (waarin ouders hebben aangegeven waar zij behoefte aan hebben), wordt in deze paragraaf een aantal aanbevelingen gegeven. Kort samengevat:

1. Ontwikkel een doorgaande leerlijn.
2. Benut de digitale mogelijkheden.
3. Ontwikkel Tomke als kennisinstituut.

1 Ontwikkel een doorgaande leerlijn

Aan de ene kant is het ontwikkelen van de doorgaande leerlijn gericht op het aanbod van Tomke en op materiaal voor taalontwikkeling en meertaligheid. Aan de andere kant is het gericht op de zichtbaarheid van dat aanbod. Door Tomke op een bredere doelgroep te richten ontstaat er een doorgaande leerlijn: de taalontwikkeling wordt spelenderwijs al vroeg aangesproken en uiteindelijk kunnen kinderen op een creatieve en leuke manier leren lezen.

Ouders lijken behoefte te hebben aan een Tomke voor een bredere doelgroep. Het advies is om hier op in te spelen.

Aanbodkant: Tomke-materiaal voor de kleintjes

Op dit moment is Tomke gericht op kinderen van twee tot vier jaar. Vóór de leeftijd van twee jaar kunnen kinderen ook worden voorgelezen, en veel ouders doen dit. Uit onderzoek komt naar voren dat tien minuten per dag voorlezen veel invloed heeft op de ontwikkeling van de hersenen. Ongeveer 70% van de ontwikkelingen vindt plaats in de eerste drie jaar van het leven van een kind (Jourdan, 2017). Het is dus belangrijk om vanaf de geboorte voor te lezen en prentenboekjes te tonen.

Ouders hebben behoefte aan materiaal voor de kleintjes. Daarmee kunnen deze kinderen eerder zelf kennismaken met Tomke en met taal. Het advies is om Tomke-materiaal te ontwikkelen voor kinderen onder de twee jaar. Het is goed om hier verbinding te zoeken met het BoekStartkoffertje, zodat de taalontwikkeling meer wordt gestimuleerd.

Aanbodkant: karakter of verhalen voor kinderen vanaf vier jaar

Het moet voor ouders duidelijk zijn waar zij terecht kunnen voor Friestalige verhalen. Op de basisschool wordt steeds meer Nederlands gebruikt en wordt het Fries minder aangeboden. Ook thuis raakt het Fries meer achtergesteld, doordat er niet echt een duidelijk aangewezen opvolger van Tomke is. Volgens ouders is het belangrijk om in deze periode thuis meer met het Fries te doen, omdat er op school juist meer aandacht is voor het Nederlands en minder voor het Fries. In deze periode raken kinderen meer bewust van taal en ontwikkelen ze zich steeds beter. Ouders hebben aangegeven behoefte te hebben aan Friese verhalen voor oudere kinderen, zodat de taalontwikkeling meer kan worden gestimuleerd. Dit kan bijvoorbeeld door de ontwikkeling van een karakter voor oudere kinderen of door meer verbinding te zoeken met andere Friese verhalen/organisaties.

Behalve aan voorleesboekjes voor oudere kinderen hebben ouders ook behoefte aan boekjes waarmee kinderen Fries leren lezen. Zij missen dit in het huidige aanbod. Kinderen leren in deze periode wel Nederlands lezen, maar wat betreft het Fries blijft dit achter. Kinderen kunnen samen met hun ouders Fries leren lezen; op een gegeven moment kunnen ze dan ook zelf Friese boekjes lezen. Dit stimuleert niet alleen de taalontwikkeling in het Fries, maar uiteindelijk ook meertaligheid.

Aanbodkant: introduceren van een Engelstalig karakter

Ouders vinden meertaligheid belangrijk. Daarbij wordt het Engelse steeds belangrijker gevonden; een aantal ouders hecht hier veel waarde aan. Om ook meer aan te sluiten bij drietalige scholen, wordt geadviseerd om een Engelstalig karakter te introduceren of een verhaal te creëren waarin het Engels wordt geïntroduceerd. Hierbij valt te denken aan een Engelstalig buurmeisjes van Tomke, of Tomke die op reis gaat naar Engeland. Hiermee wordt aangesloten bij de basisscholen die Engels als tweede of derde taal aanbieden.

Zichtbaarheid: vasthouden van verbinding met voorschoolse voorziening

Uit het onderzoek blijkt dat de voorschoolse voorzieningen een belangrijke rol spelen bij Tomke. Een groot deel van de ouders krijgt de Tomke-boekjes via de voorschoolse voorziening en leest hier thuis uit voor. Uit de gesprekken blijkt dat de rol van de voorschoolse voorziening essentieel is. Hoewel ze de taalstimulering in het Fries belangrijk vinden, gaan ouders minder snel zelf op zoek naar de

Tomke-boekjes. Het is dus belangrijk om de verbinding met de voorschoolse voorzieningen te behouden en eventueel op plekken te versterken.

Zichtbaarheid: een duidelijke plek voor Friese boeken in de bibliotheek

Naast de voorschoolse voorzieningen zijn *Heit & Mem* en de bibliotheek belangrijke plekken om in aanraking te komen met Tomke. In de bibliotheek is een prominente plek voor Friestalige boeken belangrijk. Als kinderen boeken kiezen, kiezen ze vaak boeken die gemakkelijk te pakken zijn en er leuk uitzien. Het advies is om de Friese boeken in de bibliotheek een duidelijke plek te geven, zodat ze goed in het zicht staan.

Zichtbaarheid: social media up-to-date houden

Om informatie bij ouders te krijgen, is het belangrijk online-media te gebruiken. Op dit moment wordt er al gebruikgemaakt van Facebook en Pinterest. Dit is voor veel ouders niet de plek waar de eerste ontmoeting met Tomke plaatsvindt, maar wél een plek om informatie te verkrijgen over de ontwikkelingen rond Tomke. Het is belangrijk dat de social media up-to-date blijven en dat er regelmatig nieuwe informatie wordt gepost. Zo worden ouders niet alleen op de hoogte gehouden, maar ontstaat er ook meer binding met Tomke.

2 Benut digitale mogelijkheden

Het advies is om behalve naar de bestaande vormen ook goed te kijken naar andere vormen voor Tomke. Er bestaat al een Tomke-app, maar er zijn weinig ouders die hier gebruik van maken: ongeveer een vijfde deel van de ouders gebruikt de app. In de verdiepende gesprekken gaven ouders aan dat de Tomke-app een vrij beperkt aanbod heeft en dat kinderen er snel op uitgekeken raken. Op het moment van onderzoek wordt gewerkt aan vernieuwing van de app. Om deze voor kinderen uitdagend en aantrekkelijk te houden, is het van belang dat de spelletjes regelmatig worden vernieuwd.

Een andere manier om Tomke meer onder de aandacht van kinderen te brengen is via YouTube, een communicatiemiddel waar kinderen veel gebruik van maken. Via andere YouTube-kanalen zouden ze dan gemakkelijk bij Tomke kunnen komen. Spelenderwijs kunnen ze op deze manier ook met taal bezig zijn. Het advies is om Tomke via YouTube aan te bieden.

Op dit moment wordt er weinig gebruikgemaakt van Tomke Radio. In de gesprekken geven ouders aan dat Tomke Radio niet interactief genoeg is en dat kinderen snel zijn afgeleid en iets anders gaan doen. Het lijkt erop dat Tomke Radio weinig tot geen invloed heeft op de taalontwikkeling van kinderen. Het advies is om goed te kijken naar mogelijke aanpassingen of om te stoppen met Tomke Radio.

3 Ontwikkel Tomke als kennisinstituut

Er zijn verschillende Friese organisaties die werken aan het stimuleren van de Friese taal en meertaligheid. Tomke is een belangrijk karakter en is zeer bekend bij ouders. Dit biedt veel aanknopingspunten en kansen om meertaligheid te stimuleren. Tomke kan als paraplu dienen voor

meertalig opvoeden. Binnen Tomke zelf kunnen verschillende verhaallijnen/karakters worden uitgezet om de doelgroep te verbreden en taalontwikkeling te vergroten.

Daarnaast kan Tomke dienen als kennisinstituut voor meertaligheid en zo ouders ondersteunen bij het meertalig opvoeden. Veel ouders zien de voordelen van meertaligheid en willen hier actief mee bezig zijn. Het blijkt alleen lastig om het juiste materiaal en de juiste mogelijkheden te vinden. Als kennisinstituut kan Tomke eigen materiaal aanbieden voor een bredere doelgroep en ouders wijzen op andere boeken/organisaties die ook meertaligheid stimuleren. Hiermee wordt de kennis over het nut en het belang van meertaligheid nog meer vergroot.

Literatuurlijst

Jacobson, D. (2015, 25 april). *Reading to children promotes brain development*. Geraadpleegd van <http://neurosciencenews.com/mri-early-reading-brain-activity-1996/>.

Jourdan, T. (2017, 17 oktober). *Reading aids child brain development*. Geraadpleegd van <https://www.hippocraticpost.com/mental-health/reading-aids-child-brain-development/>.

Storrs, C. (2016, 3 februari). *This is your child's brain on reading*. Geraadpleegd van <http://edition.cnn.com/2015/08/05/health/parents-reading-to-kids-study/index.html>.

Varkevisser, N. A. (2014). *Tomke inventarisatie-onderzoek*. Leeuwarden/Ljouwert: Afûk.

Bijlage I Algemene kenmerken van de respondenten

Algemene gegevens respondenten	Aantal
Geslacht	
Man	23
Vrouw	322
Leeftijdscategorie	
18 – 20 jaar	1
21 – 25 jaar	12
26 – 30 jaar	77
31 – 35 jaar	162
36 – 40 jaar	66
41 – 45 jaar	17
46 – 50 jaar	1
51 – 55 jaar	2
56 – 60 jaar	3
61 – 65 jaar	3
Aantal kinderen	
1 kind	103
2 kinderen	178
3 kinderen	53
4 of meer kinderen	10
Woonsituatie	
Gehuwd of samenwonend met kinderen	332
Alleenstaand met kinderen	9
Gescheiden met kinderen	1
Inwonend bij ouders met kinderen	1
Opa en Oma van kind	1
Oppas van kind	1
Gesproken taal thuis	
Nederlands	173
Fries	312
Bildts	2
Stellingwerfs	4
Stadsfries	4
Engels	8
Duits	2
Turks	1
Oostenrijks	1
Bulgaars	1
Spaans	1
Zweeds	1
Noors	1
Burums	1

Gronings	1
Dokkums	1
Kollumers	1
Woudfries	1
Hoogst afgeronde opleiding	
Vmbo-Mavo	14
Mbo	144
Havo/Vwo	14
Hbo/Wo	173

o n d e r z o e k s p u b l i c a t i e

Lezen

STICHTING LEZEN

Nieuwe Prinsengracht 89

1018 VR Amsterdam

lezen.nl